

UITVOERINGSAGENDA 2026-2030

TOEKOMSTBESTENDIGE LANDBOUW

VOORWOORD VAN DE WETHOUDER

Als wethouder met eiwittransitie en het landelijk gebied in mijn portefeuille, maak ik van dichtbij mee hoe de landbouwsector en ons voedselsysteem in een ingewikkelde en onzekere tijd zitten. Tegelijkertijd zie ik ook kansen. We willen samen werken aan een mooier platteland; een gebied waar mensen prettig kunnen wonen, werken en recreëren. Waar ruimte is voor natuur én voor ondernemerschap. Waar landbouw en natuur weer in harmonie zijn en elkaar versterken.

De uitdagingen zijn groot. Boeren hebben al veel op hun bord gehad en daar komen steeds nieuwe opgaven bij: klimaatverandering, waterbeheer, bodemkwaliteit, natuurherstel, dierenwelzijn. Ook de wereld om ons heen verandert. Oorlogen, rampen en andere dreigingen maken duidelijk hoe belangrijk het is dat we als samenleving zelfredzaam zijn, zeker als het gaat om onze voedselvoorziening. Dit alles legt druk op boeren: er wordt veel van hen verwacht en dit kan als zwaar worden ervaren.

Juist daarom is het nu tijd om samen stappen te zetten richting een landbouw die toekomstbestendig is. Die bijdraagt aan gezonde voeding, een sterk landschap en een leefbaar buitengebied. De eiwittransitie speelt daarin een belangrijke rol: door meer in te zetten op plantaardige en duurzame eiwitten, kunnen we bijdragen aan een beter klimaat, meer biodiversiteit en een gezondere leefstijl.

Deze uitvoeringsagenda is een uitnodiging. Een uitnodiging aan boeren, inwoners, ondernemers, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties om samen te werken aan die toekomst. We willen ruimte bieden aan nieuwe ideeën, aan samenwerking tussen Stad en Ommeland, en aan initiatieven die het landelijk gebied versterken.

We kiezen als gemeente bewust voor een positieve en constructieve benadering. Niet door te focussen op wat niet kan, maar door te investeren in wat wél mogelijk is. Dat doen we door te bouwen aan korte ketens, kringlopen te sluiten, chemische middelen terug te dringen en ruimte te bieden aan multifunctionele landbouw en aan meer variatie in gewassen. We willen boeren ondersteunen die willen verduurzamen en tegelijkertijd bijdragen aan een robuust en eerlijk voedselsysteem voor iedereen.

Deze agenda is geen blauwdruk, maar een levend document. Het biedt richting, maar ook ruimte. Ruimte voor maatwerk, voor gebiedsgerichte samenwerking en voor het benutten van de kracht van lokale initiatieven. Want toekomstbestendige landbouw maken we niet vanachter een bureau, maar samen: in het veld, op het erf, in de keuken en in de raadzaal.

Ik ben trots op de stappen die we als gemeente al hebben gezet en ik kijk ernaar uit om samen met u verder te bouwen aan een landbouw die niet alleen produceert, maar ook verbindt, herstelt en perspectief biedt. Voor boeren, voor inwoners, voor de natuur en voor de generaties na ons.

Kirsten de Wrede

Wethouder Landelijk Gebied en Eiwittransitie

INHOUDSOPGAVE

- 1» **Inleiding 4**
 - Totstandkoming van de Uitvoeringsagenda 9
 - Leeswijzer 10
- 2» **Landbouw in gemeente Groningen 11**
 - Bedrijfsopvolging 13
 - Ten Boer en omliggende dorpen 14
 - Haren en omgeving 14
 - Meerstad-Noord 16
 - Andere vormen van landbouw 16
- 3» **Beleid 18**
 - Europees beleid 19
 - Rijksbeleid 20
 - Provinciaal beleid 21
 - Gemeentelijk beleid 27
- 4» **Uitvoering per actielijn 35**
 - Versterken van de korte keten 36
 - Werken aan gesloten kringlopen 40
 - Reductie van chemische middelen 44
 - Functiecombinatie in het buitengebied 47
 - Variatie in gewassen 51
- 5» **Governance & samenwerking 54**
- 6» **Prioritering & evaluatie 57**
 - Flexibiliteit 58
 - Prioritering binnen de uitvoeringsagenda 58
 - Evaluatie en vervolg 59
- 7» **Financiën 60**
- Bijlagen 63**
 - Begrippenlijst 64
 - Samenvatting van de landbouwsituatie in de gemeente Groningen (2020–2024) 65
 - Convenant Gezond Eten uit de Omgeving 68

1>

INLEIDING

Na de Tweede Wereldoorlog zette Nederland vol in op het vergroten van de voedselproductie. Efficiëntie werd het leidende principe. Gemengde bedrijven maakten plaats voor gespecialiseerde, grootschalige landbouwbedrijven. Daarmee verdwenen gesloten kringlopen en ontstond een groeiende afhankelijkheid van geïmporteerd veevoer.

De landbouw industrialiseerde en globaliseerde. Toeleverende sectoren zoals kunstmestproducenten, diervoerleveranciers en voedselverwerkers kregen een dominante positie. Nederland werd voedsel-exporteur, maar de keerzijde van dit systeem wordt vandaag de dag steeds zichtbaarder: de druk op het milieu, de bodem en de biodiversiteit neemt toe.

In dezelfde periode werd natuurbeleid steeds meer losgekoppeld van landbouwbeleid. Natuur werd toegewezen aan begrensde gebieden, vaak via instrumenten zoals de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en later het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Buiten deze zones kreeg natuur weinig ruimte, terwijl landbouw juist intensiever werd. Hierdoor ontstond een scherpe scheiding tussen productie en ecologie, tussen landbouw en natuur.

Deze ruimtelijke en beleidsmatige scheiding heeft geleid tot versnippering van natuurgebieden, verlies van biodiversiteit en een afname van landschappelijke samenhang. Ook is het voor boeren lastiger geworden om natuurinclusieve praktijken toe te passen, omdat de systemen waarin zij opereren daar vaak niet op zijn ingericht.

Gemeenten met zowel stedelijke als landelijke gebieden, zoals Groningen, kunnen een verbindende rol spelen in de noodzakelijke landbouwtransitie. Er liggen grote maatschappelijke en ecologische opgaven, terwijl beleidsontwikkeling vaak versnipperd en vertraagd verloopt. In deze context kiezen wij als gemeente bewust voor een constructieve benadering: we richten ons op wat wél kan.

Onderzoek van Hogeschool Van Hall Larenstein, uitgevoerd in het kader van de Routekaart Voedsel- en Eiwittransitie, laat zien dat Noord-Nederland meer dierlijke eiwitten produceert dan nodig is voor eigen consumptie. Een verschuiving naar een plantaardiger dieet en extensievere landbouw is noodzakelijk om binnen de beschikbare

ruimte een duurzaam en zelfvoorzienend systeem te realiseren. Dit onderstreept het belang van een integrale benadering van productie en consumptie.

Door te investeren in kleinere kringlopen en regionale samenwerking dragen we bij aan een robuuster en toekomstbestendig landbouwsysteem. De eiwittransitie is daarin een sleutelopgave, met kansen voor verduurzaming, innovatie en versterking van de lokale economie. Met een Uitvoeringsagenda Toekomstbestendige Landbouw maken we deze ambities concreet, samen met boeren, ketenpartners en maatschappelijke organisaties.

De intensieve veehouderij is sterk afhankelijk van geïmporteerde grondstoffen, zoals soja. Dit staat haaks op de ambitie om te komen tot een circulair voedselsysteem waarin veevoer hoofdzakelijk bestaat uit regionale reststromen. Dit vraagt om een herziening van omvang en structuur van de sector. Daarnaast blijven dierziekten zoals vogelgriep en andere zoönosen een structureel risico. Grote concentraties dieren vergroten de kwetsbaarheid van het systeem en leiden tot hoge maatschappelijke kosten.

De opgave is een veehouderij die past binnen circulaire principes, met minder afhankelijkheid van import, lagere concentraties dieren en een robuust, veerkrachtig systeem.

Toekomstbestendige landbouw is duurzaam, veerkrachtig en sociaal rechtvaardig. Het is een manier van boeren die rekening houdt met mens, natuur en economie; nu én in de toekomst.

In Groningen betekent de landbouwtransitie een beweging naar een toekomst waarin landbouw:

- in nauwe samenhang met natuur en landschap functioneert, waarbij landbouwpraktijken en natuurlijke processen elkaar versterken en aanvullen;
- kan omgaan met de gevolgen van klimaatverandering;
- mensgericht en sociaal duurzaam is;
- het welzijn van dieren centraal stelt;
- bijdraagt aan de gezondheid van mens en maatschappij;
- stevig verankerd is in een sterke en veerkrachtige keten, waarin boeren een eerlijk en duurzaam verdienmodel hebben.

Wij werken aan een landbouw die extensiever en plantaardiger¹ is, met een gezonde bodem, lucht en water en een herstelde biodiversiteit. We hopen het aantal boeren in de gemeente op peil te kunnen houden; we willen geen verdere teruggang van het aantal boeren. Deze ambities sluiten aan bij de Agenda Landelijk Gebied en de Routekaart Voedsel- en Eiwittransitie, die onder gemeentelijk beleid nader worden toegelicht.

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) stelt in het rapport van 2014 [Naar een voedselbeleid](#) dat Nederland lange tijd een impliciet voedselbeleid voerde. Dit

betekende dat voedseldoelen vooral indirect werden gestuurd via landbouw- en voedselveiligheidsbeleid, waarbij de nadruk lag op productieverhoging en export. Aspecten zoals ecologische houdbaarheid, volksgezondheid en robuustheid van het voedselsysteem kwamen pas later aan bod in aanvullend beleid. De WRR pleit voor een expliciet voedselbeleid dat deze waarden centraal stelt en de samenhang tussen productie, verwerking, handel en consumptie erkent. Dit vraagt om een heroriëntatie van beleid, waarin ook machtsverhoudingen binnen het voedselnet worden meegenomen en ruimte ontstaat voor variatie, leervermogen en duurzaam beheer van hulpbronnen.

Gemeentelijke regie op toekomstbestendige landbouw

De gemeente Groningen heeft, ondanks haar stedelijke profiel, een duidelijke rol in het vormgeven van de condities waarin landbouw plaatsvindt. Sinds de herindeling van 2019 omvat de gemeente een aanzienlijk landelijk gebied, waarmee ook de verantwoordelijkheid voor agrarisch grondgebruik, landschapsbeheer en voedselproductie is toegenomen.

Toekomstbestendige landbouw sluit aan bij gemeentelijke ambities op het gebied van brede welvaart, circulaire economie en voedseltransitie. Het gaat om een landbouwsysteem dat niet alleen produceert, maar ook verbindt, herstelt en versterkt. Denk aan gezonde voeding, biodiversiteit, klimaatadaptatie en een vitaal platteland. Deze thema's raken direct aan gemeentelijke domeinen zoals ruimtelijke ordening, volksgezondheid, leefbaarheid en economische ontwikkeling.

¹ Conform de routekaart voedsel- en eiwittransitie streven we naar een verhouding van 70% plantaardig en 30% dierlijke eiwitconsumptie in 2050.

Hoewel de Europese Unie, het Rijk en de provincie verantwoordelijk zijn voor de grote lijnen van het landbouwbeleid (zoals mestwetgeving, het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en natuurbeheer) heeft de gemeente juist de mogelijkheid om op gebiedsniveau maatwerk te leveren. Dit maakt gemeentelijke regie cruciaal voor het realiseren van lokaal gedragen transitie.

Gemeentelijke verantwoordelijkheden en instrumenten voor toekomstbestendige landbouw:

- 1) Ruimtelijke sturing: via omgevingsplannen en omgevingsvisies kan de gemeente sturen op extensieve landbouw, landschapsherstel, bodemkwaliteit en waterbeheer.
- 2) Verbinding met maatschappelijke opgaven: landbouw raakt aan klimaat, gezondheid, biodiversiteit en sociale vitaliteit. Gemeentelijk beleid kan deze domeinen integraal versterken.
- 3) Schakel tussen beleid en praktijk: de gemeente verbindt landelijke en provinciale ambities met lokale uitvoering, bijvoorbeeld rond de eiwittransitie of kringlooplandbouw.
- 4) Stimulering van de lokale economie: landbouw biedt kansen voor boeren, verwerkers, logistiek, horeca en onderwijs. De gemeente kan deze ketens helpen versterken.
- 5) Verbinding stad en ommeland: dit is relevant voor Groningen, waar stedelijke en landelijke belangen samenkomen en elkaar kunnen versterken.
- 6) Ketensamenwerking en netwerkregie: als grootste gemeente in de regio kan Groningen partijen verbinden en samenwerkingen faciliteren, van boer tot bord.

Hiertoe stelt de gemeente Groningen een uitvoeringsagenda voor toekomstbestendige landbouw op. Zo wordt publieke regie concreet en kan de gemeente actief bijdragen aan een duurzaam, verbonden en veerkrachtig landbouwsysteem. Vanuit haar rol wil de gemeente kansen signaleren, stimuleren en faciliteren. Daarmee draagt zij positief bij aan het perspectief van de agrarische sector binnen de mogelijkheden van lokaal beleid.

Landbouw is als beleidsveld relatief nieuw voor de gemeente Groningen in haar huidige vorm. Dat betekent dat we ons hierin nog volop aan het ontwikkelen zijn. Juist daarom is samenwerking binnen de gehele keten essentieel. Het vraagt om het bouwen aan een stevige basis voor een constructieve dialoog en een open uitwisseling van kennis en ervaringen, met alle betrokken partijen.

VOEDSELZEKERHEID

Een uitvoeringsagenda voor toekomstbestendige landbouw is niet alleen van belang voor ruimtelijke en ecologische sturing, maar ook voor het versterken van lokale voedselzekerheid.

In een tijd waarin mondiale voedselketens kwetsbaar zijn door geopolitieke spanningen, klimaatverandering en schommelingen in beschikbaarheid en prijzen van voedsel, groeit de urgentie om lokaal robuuste systemen te ontwikkelen. Minder afhankelijkheid van externe input en verre aanvoer vraagt om een landbouw die functioneert binnen kleinere kringlopen, met meer zelfredzaamheid en regionale afzet.

De gemeente kan hierin een actieve rol spelen door ruimte te bieden aan kleinschalige, regeneratieve en circulaire vormen van voedselproductie, en door verbindingen te leggen tussen producenten, verwerkers, afnemers en inwoners. Zo draagt gemeentelijk beleid niet alleen bij aan duurzaamheid en gezondheid, maar ook aan de veerkracht van het voedselsysteem als geheel.

Deze uitvoeringsagenda richt zich primair op de transitie naar een toekomstbestendige landbouw, in lijn met de eerder beschreven uitgangspunten. Dat betekent dat de focus ligt op thema's zoals duurzame productie, bodem- en waterkwaliteit, biodiversiteit en het versterken van de sociaaleconomische positie van agrariërs.

Tegelijkertijd zijn er ook andere opgaven in het landelijk gebied die van invloed zijn op de leefbaarheid en de ruimtelijke kwaliteit, maar die buiten de scope van deze uitvoeringsagenda vallen. Hoewel ook deze thema's onlosmakelijk verbonden zijn aan een vitaal en leefbaar buitengebied, worden ze opgepakt binnen andere beleidskaders en programma's van de gemeente. Deze uitvoeringsagenda sluit daar waar mogelijk op aan, maar richt zich expliciet op de landbouwtransitie.

Totstandkoming van de Uitvoeringsagenda

De totstandkoming van deze uitvoeringsagenda kent twee invalshoeken:

- 1) De beleidsmatige achtergrond en aanleiding
- 2) Het ophalen van kennis, input en de uitwisseling met stakeholders

1) Beleidsmatige achtergrond

Sinds de gemeentelijke herindeling in 2019, waarbij Groningen, Ten Boer en Haren zijn samengevoegd, is het agrarisch areaal binnen de gemeente aanzienlijk toegenomen. Daarmee groeide ook het aantal agrarische bedrijven. Tegelijkertijd vragen urgente maatschappelijke opgaven, zoals klimaatverandering, biodiversiteit, voedselzekerheid en waterkwaliteit, om een duidelijke koers van de gemeente wat betreft het thema landbouw.

Begin 2024 stelde het college de [Agenda Landelijk Gebied](#) vast. Deze agenda biedt een integrale benadering van de opgaven in het landelijk gebied en vormt de basis voor onze inzet, onder andere richting Rijk en provincie. Landbouw is hierin een belangrijk onderdeel, naast zes andere thema's die spelen in het landelijk gebied.

In de zomer van 2024 volgden de [Routekaart Voedsel- en Eiwit-transitie](#) en de bijbehorende [Uitvoeringsagenda](#). Deze documenten behandelen de transitie vanuit drie invalshoeken: consumptie, productie en voedselomgeving. Het thema productie geeft richting aan de toekomstige voedselproductie, en daarmee aan de landbouw, binnen de gemeente.

Op basis van deze beleidsdocumenten presenteren we nu de Uitvoeringsagenda Toekomstbestendige Landbouw. Hierin vertalen we onze ambities naar concrete actielijnen voor de landbouwsector in Groningen, met een bredere scope dan zoals in de Uitvoeringsagenda Voedsel- en Eiwittransitie wordt beschreven.

2) Ophalen van kennis en input

In 2024 en 2025 werd een breed scala aan agrarische bedrijven binnen de gemeente bezocht. Het doel was om in gesprek te gaan over actuele ontwikkelingen en inzicht te krijgen in behoeften, ambities en knelpunten rondom bedrijfsontwikkeling en verduurzaming.

De bezochte bedrijven verschilden sterk in ligging, schaalgrootte, bedrijfsvoering en productierichting. De diversiteit was representatief: van biologisch tot gangbaar, van intensief tot extensief en van primaire productie tot bedrijven met nevenactiviteiten (zoals directe verkoop aan consumenten).

Deze gesprekken leverden waardevolle inzichten op over kansen en belemmeringen die ondernemers ervaren in relatie tot gemeentelijk beleid. Deze input vormt een belangrijke bouwsteen voor het verder ontwikkelen van beleidskaders voor toekomstbestendige landbouw.

Daarnaast vond de afgelopen periode uitwisseling plaats met diverse stakeholders, waaronder Provincie Groningen, LTO Noord, BoerenNatuur Midden-Groningen en Groningen-West, Programma Fascinating, AgroAgenda Noord-Nederland, Urgenda en met diverse gemeentelijke programma's binnen Stadsontwikkeling, Stadsbeheer, Economische Zaken en het Kernteam Circulaire Economie.

Op gebiedsniveau is deze uitvoeringsagenda afgestemd met vertegenwoordigers van de gebiedsteams Haren en Ten Boer, waarin verschillende gemeentelijke programma's zijn vertegenwoordigd.

Leeswijzer

Deze uitvoeringsagenda is opgebouwd uit zeven hoofdstukken, gevolgd door diverse bijlagen. Door het document heen worden bestaande initiatieven en partnerschappen in beeld gebracht. Een overzicht van de inhoud per hoofdstuk staat hieronder beschreven:

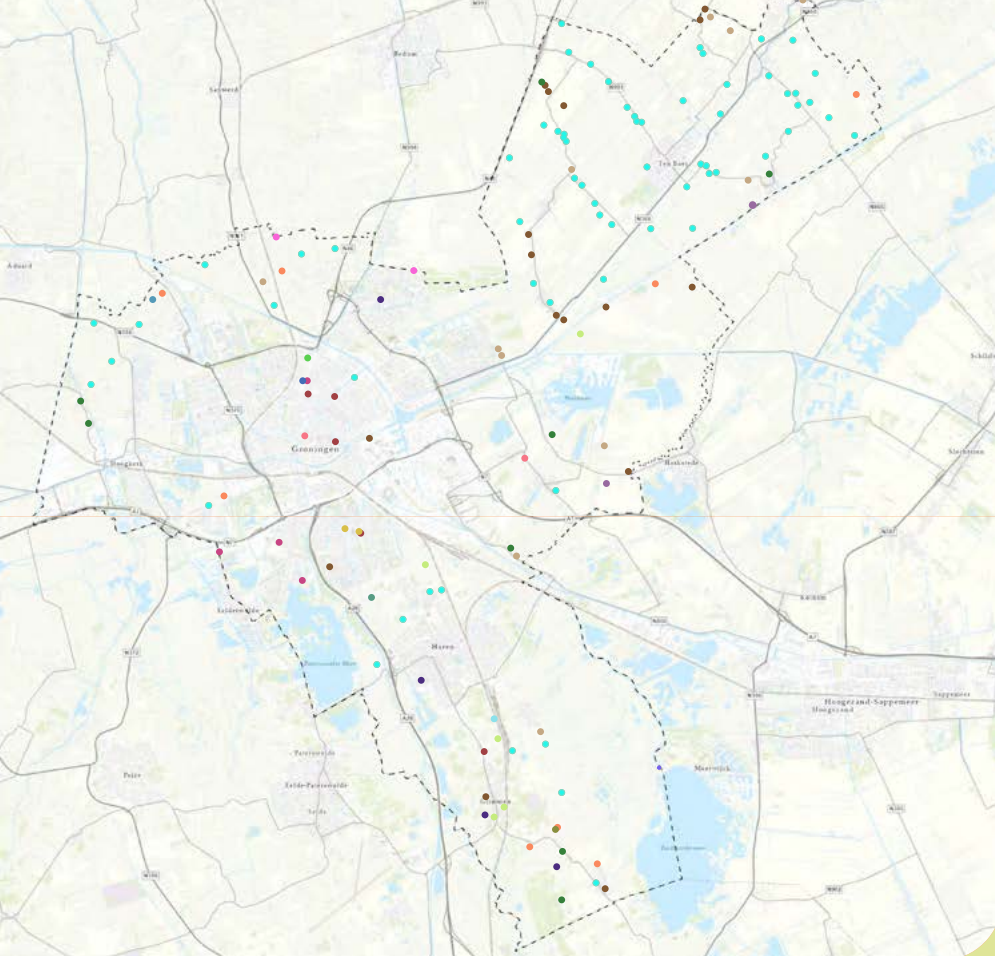
- **Hoofdstuk 2 De landbouwsector in de gemeente Groningen**
Dit hoofdstuk schetst een actueel beeld van de landbouwsector binnen de gemeente Groningen. Het gaat in op de kenmerken van de sector en recente ontwikkelingen.
- **Hoofdstuk 3 Bestaand beleid**
Hier wordt het relevante beleid uiteengezet van de Europese Unie, de rijksoverheid, de provincie en de gemeente. Dit biedt de beleidsmatige context voor de uitvoeringsagenda.
- **Hoofdstuk 4 Inhoudelijke actielijnen**
Dit hoofdstuk beslaat de kern van de uitvoeringsagenda. Hier worden de vijf inhoudelijke actielijnen uitgewerkt. Per actielijn wordt de concrete inzet benoemd die bijdragen aan de doelen van deze agenda. De actielijnen zijn:
 - 1) Versterken van de korte keten
 - 2) Werken aan gesloten kringlopen
 - 3) Reductie van chemische middelen
 - 4) Functiecombinatie in het buitengebied
 - 5) Variatie in gewassen.
- **Hoofdstuk 5 Governance en samenwerking**
Dit hoofdstuk richt zich op de manier waarop partijen samenwerken en op de onderlinge afstemming tussen hen. Ook worden hier actielijn-overstijgende acties beschreven die bijdragen aan een goede samenwerking en rolverdeling.
- **Hoofdstuk 6 Prioritering en evaluatie**
Hier wordt beschreven hoe de uitvoering wordt gepland, gemonitord en geëvalueerd. Dit hoofdstuk biedt inzicht in de tijdslijnen en de manier waarop voortgang wordt gevolgd.
- **Hoofdstuk 7 Financiën**
In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de financiële onderbouwing van de uitvoeringsagenda: welke middelen zijn beschikbaar en hoe worden deze ingezet?
- **Bijlagen**
Dit betreft een overzicht van aanvullende informatie.

2»

LANDBOUW IN GEMEENTE GRONINGEN

A photograph of two cows standing in a lush green field under a clear blue sky. The cow in the foreground is black with a white face and legs. The cow behind it is brown and white. They are both looking towards the camera.

Het aantal **landbouwbedrijven** in de gemeente daalde van 128 in 2020 naar 120 in 2024, een trend die aansluit bij de landelijke ontwikkeling van schaalvergroting en bedrijfsbeëindiging. De oppervlakte cultuurgrond bleef stabiel, rond de 7000 hectare.

Binnen de gemeente Groningen waren er in 2024 120 landbouwbedrijven (op basis van registratie in het vestigingsregister).

[- - -] Gemeentegrens Groningen ● Akker- en/of tuinbouw in combinatie met het fokken en houden van dieren ● Binnenvisserij ● Bosbouw ● Fokken en houden van geiten ● Fokken en houden van overige dieren (rest) ● Fokken en houden van paarden en ezels ● Fokken en houden van schapen ● Houden van melkvee ● Opfokken en/of houden van leghennen ● Overige vleesveehouderij en zoogkoeienbedrijven	● Teelt van bloembollen ● Teelt van boomkwekerijgewassen in de volle grond ● Teelt van granen, peulvruchten en oliehoudende zaden ● Teelt van groenten in de volle grond ● Teelt van groenten onder glas ● Teelt van overige meerjarige gewassen ● Teelt van paddenstoelen ● Teelt van potplanten onder glas ● Teelt van snijbloemen en snijheesters onder glas ● Teelt van voedergewassen

De akkerbouw in de gemeente Groningen is duidelijk in beweging. Hoewel traditionele gewassen zoals granen en suikerbieten nog steeds worden geteeld, is er een verschuiving zichtbaar richting alternatieve handelsgewassen zoals koolzaad en vlas. Deze gewassen winnen terrein en laten een gestage groei zien over de afgelopen jaren.

Ook de teelt van akkerbouwgroenten heeft een ontwikkeling doorgemaakt. Waar deze eerder minder voorkwam, lijkt er inmiddels sprake van een duidelijke doorbraak. Dit wijst op een verbreding van het teeltpalet en mogelijk ook op een toenemende vraag naar teeltvariatie binnen de sector. Ook zien we een gestage toename in de productie van peulvruchten.

Een andere opvallende trend is de sterke toename van braakliggende grond. Dit kan mogelijk duiden op een beweging richting extensivering, tijdelijke uitname van productie of een bewuste keuze voor natuurbeheer en biodiversiteit.

De tuinbouw in Groningen blijft kleinschalig, maar kent een breed scala aan gewassen. Hoewel de oppervlakte voor tuinbouwgroenten enigszins is afgenomen, blijven andere categorieën zoals boomkwekerijgewassen en fruitteelt stabiel. De afwezigheid van glas-tuinbouw en paddenstoelenteelt past bij het stedelijke karakter van de gemeente en bij de beperkte ruimte voor intensieve tuinbouwactiviteiten.

De veehouderij in de gemeente Groningen wordt gekenmerkt door stabiliteit en relatieve kleinschaligheid. De melkveehouderij vormt de ruggengraat van de sector, met een consistente omvang van de veestapel. Andere diercategorieën zoals geiten, schapen, varkens en kippen zijn in beperkte mate aanwezig en vaak verspreid over een klein aantal bedrijven.

De bovengenoemde structuur wijkt af van het beeld in andere delen van de provincie, waar meer intensieve veehouderij en grootschalige akkerbouw dominant zijn. Landelijk gezien sluit de situatie in Groningen aan bij bredere trends zoals schaalvergroting, afname van het aantal agrarische bedrijven en een groeiende aandacht voor duurzaamheid en kringlooplandbouw.

Op gemeentelijk niveau vraagt de landbouw om een nauwkeurige benadering. De sector is relatief kleinschalig, maar heeft veel invloed op het landschap en de biodiversiteit. Daarnaast vervult de landbouw een belangrijke rol als lokale voedselproducent, waarbij steeds vaker verbindingen ontstaan met stedelijke initiatieven en natuurorganisaties. Dit biedt ook kansen om op gebiedsniveau projecten en initiatieven aan te moedigen en te stimuleren.

Bedrijfsopvolging

Uit de landbouwmonitor van de provincie Groningen ([De Staat van Groningen](#)), blijkt dat het percentage bedrijfsopvolging binnen de gemeente Groningen lager ligt dan in andere Groningse gemeenten (2020). In totaal zijn er binnen de gemeente 89 landbouwbedrijven waarvoor op korte termijn opvolging nodig is, afgaand op de leeftijd van de huidige agrarisch ondernemer. Voor 33 van deze bedrijven is inmiddels een beoogde opvolger bekend, wat neerkomt op een opvolgingspercentage van 37%.

Dit relatief lage percentage is voor de gemeente Groningen aanleiding om de komende periode te verkennen welke mogelijkheden er zijn om bedrijfsopvolging te stimuleren en het genoemde percentage te verhogen.

Ten Boer en omliggende dorpen

Het gebied van Ten Boer, inclusief dorpen als Garmerwolde, Thesinge, Sint Annen, Lellens, Winneweer, Ten Post, Wittewierum en Woltersum, beslaat ongeveer een kwart van het grondoppervlak van de gemeente Groningen. Het is overwegend landelijk en herbergt meer dan de helft van de agrariërs binnen de gemeente. Ten Boer en omliggende dorpen laten zich kenmerken door:

- een open, grootschalig landschap met kleigronden, sloten en wierden;
- een sterke aanwezigheid van melkveehouderijen;
- aardbevingsproblematiek en de impact daarvan op de leefbaarheid van het gebied en het vertrouwen in de overheid;
- een actieve inzet op biodiversiteit en landschapsherstel via programma's als Bloeiend Perspectief Ten Boer.

Haren en omgeving

Haren, samen met dorpen als Glimmen, Onnen en Noordlaren, heeft een ander profiel. Het laat zich kenmerken door:

- zandgronden en het Hondsruglandschap met reliëf en bosranden;
- de historische oriëntatie op tuinbouw, paardenhouderij en landgoederen;
- een lagere agrarische bedrijvigheid dan in Ten Boer, maar wel met een hoog landschappelijke waarde;
- een sterke identiteit als groene bufferzone tussen de stad en de provincie.

In 2024 telde Haren circa vijftig landbouwbedrijven, waarvan het merendeel kleinschalig is. De nadruk ligt op natuurinclusieve landbouw, recreatie en landschapsbeheer.

BESTAANDE PROJECTEN EN INITIATIEVEN

De Groene Ondernemers Haren

De Groene Ondernemers Haren is een vereniging van agrarische ondernemers in de voormalige gemeente Haren. De vereniging richt zich op het bundelen en coördineren van uiteenlopende belangen op agrarisch gebied. Centraal staan thema's als landschaps- en natuurbeheer, kennisdeling, gezamenlijke activiteiten en de verkoop van streekproducten.

Deze vorm van samenwerking tussen agrariërs wordt door de gemeente als waardevol beschouwd. De Groene Ondernemers Haren vormt een goed voorbeeld van hoe een collectieve organisatie kan bijdragen aan een toekomstbestendige landbouwpraktijk. De gemeente streeft ernaar de samenwerking met deze vereniging te versterken en onderzoekt de mogelijkheden om vergelijkbare initiatieven elders in de gemeente te ondersteunen of te stimuleren.

Een deel van de leden van de Groene Ondernemers Haren is tevens betrokken bij het project Gorecht Presteeft dat onder het gebiedsproces *Toekomst Landelijk Gebied* valt. Binnen dit project wordt gewerkt aan een integrale aanpak waarin landbouw, natuurbeheer en klimaatmaatregelen worden gecombineerd.

Meerstad-Noord

Het zonnepark [Meerstad-Noord](#) is een grootschalig project van de gemeente dat deel uitmaakt van het streven om in 2035 CO₂-neutraal te zijn. Het zonnepark wordt gerealiseerd in een gebied van ruim 400 hectare boven het Slochterdiep, waarvan ongeveer 220 MWp aan zonne-energie zal worden opgewekt. Dit is een substantiële bijdrage aan de gemeentelijke doelstelling van 950 MWp, waarvan 500 MWp uit grondgebonden zonneparken moet komen.

Het zonnepark wordt landschappelijk ingepast binnen de bestaande slotenstructuur, met een ruime opstelling van de panelen. Hierdoor blijft er ruimte voor:

- kruidenrijk grasland;
- ecologisch beheer;
- ontwikkeling van het bodemleven.

Een belangrijk onderdeel van het ontwerp is de bufferzone rondom het zonnepark. Deze zone ligt op 300-400 meter afstand van woningen en behoudt tijdens de exploitatie de agrarische bestemming. Binnen deze groene bufferzone is ruimte voor extensieve landbouw, die wordt uitgevoerd door een pachterscollectief van veelal omwonende agrarisch ondernemers. Dit betekent dat er landbouw plaatsvindt met lage input, zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen en met aandacht voor biodiversiteit en bodemgezondheid. Per 2026 zal er vanwege de nadelige milieueffecten ook geen drijfmest meer worden

gebruikt op de percelen in dit gebied. Drijfmest is vloeibare meststof die ontstaat uit een mengsel van dierlijke uitwerpselen (mest) en urine, vaak afkomstig van rundvee, varkens of andere op stal gehouden dieren.

Andere vormen van landbouw

Binnen de gemeente Groningen zijn diverse landbouwbedrijven actief die afwijken van het gangbare agrarische model. Deze initiatieven richten zich op kleinschalige, duurzame en gemeenschapsgerichte voedselproductie. Denk hierbij aan Community Supported Agriculture-tuinderijen (CSA-tuinderijen), voedseltuinen, voedselbossen en andere vormen van stadslandbouw.

CSA-bedrijven werken volgens een model waarbij consumenten zich vooraf verbinden aan de oogst en daarmee bijdragen aan de continuïteit van de tuinderij. Een voorbeeld hiervan is De Blije Bodem, een agro-ecologische CSA-tuinderij in het Westpark van Groningen. Hier worden groenten en vaste planten geteeld zonder dat er gebruik wordt gemaakt van kunstmest of bestrijdingsmiddelen. Daarnaast is er veel ruimte voor participatie van inwoners.

Ook voedselbossen maken deel uit van het alternatieve landbouw-landschap. In Glimmen, gelegen binnen de gemeentegrenzen, bevindt zich een voedselbos dat is ingericht volgens ecologische principes. In een voedselbos groeien eetbare planten, struiken en bomen in lagen, geïnspireerd op natuurlijke bossen. Dit draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie en lokale voedselvoorziening.

Daarnaast zet de [Stichting Groninger Voedseltuinen](#) zich actief in om in elke wijk of elk dorp een voedseltuin te realiseren. De ambitie van de stichting is dat iedere gemeenschap in de provincie Groningen in 2040 toegang heeft tot een eigen voedseltuin. In de stad Groningen zijn al voedseltuinen te vinden in onder andere Beijum, Helpman, Paddepoel en het Westpark.

Deze initiatieven sluiten aan bij de bredere ambitie van de gemeente Groningen om te werken aan een toekomstbestendig voedselsysteem. Naast de inzet op het verduurzamen van traditionele landbouwwormen, zoals akkerbouw en veeteelt, ziet de gemeente ook meerwaarde in het ondersteunen van kleinschalige, innovatieve voedselinitiatieven zoals CSA-tuinderijen, voedselbossen en voedseltuinen.

Deze vormen van landbouw dragen bij aan het realiseren van korte voedselketens, versterken de lokale voedselzekerheid en bieden ruimte voor burgerparticipatie, educatie, re-integratie en sociale cohesie. Ze leveren niet alleen voedsel, maar ook maatschappelijke waarde door het bevorderen van gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Door deze initiatieven te integreren in het gemeentelijk beleid, werkt Groningen aan een robuust en veerkrachtig voedselsysteem dat aansluit bij de behoeften van inwoners én bij de ecologische en sociale uitdagingen van de toekomst.

BELEID

Hieronder volgt een overzicht van het meest actuele en relevante beleid op het gebied van landbouw. Het is geordend van het Europees beleid naar het Rijksbeleid en via het provinciaal beleid naar het gemeentelijk beleid van Groningen. Dit overzicht is niet uitputtend; er bestaat een breed scala aan beleidskaders die (in)direct van invloed zijn op de landbouwsector, waaronder beleid gericht op water- en bodemkwaliteit, milieubescherming en dierenwelzijn.

De hier opgenomen beleidslijnen zijn geselecteerd op hun directe relevantie voor deze uitvoeringsagenda en bieden inzicht in de rol en verantwoordelijkheid van de gemeente Groningen als beleidsmaker binnen de transitie naar toekomstbestendige landbouw.

Europees beleid

Het Europese landbouwbeleid vormt de basis voor veel nationale en regionale beleidsmaatregelen. Het belangrijkste instrument hiervoor is het [Gemeenschappelijk Landbouwbeleid \(GLB\)](#) van de Europese Unie. Het GLB is gericht op het ondersteunen van boeren, het versterken van plattelandsgebieden en het realiseren van een duurzame voedselproductie binnen Europa. In de periode 2023-2027 ligt de nadruk op vergroening, innovatie en het versterken van de positie van boeren in de keten.

De belangrijkste pijlers van het GLB zijn:

- basale inkomenssteun voor boeren, voornamelijk berekend op het aantal hectares landbouwgrond;
- eco-regelingen waarbij boeren vrijwillig extra inspanningen leveren voor biodiversiteit, bodemkwaliteit, waterbeheer en klimaatadaptatie;
- plattelandsontwikkeling met investeringen in innovatie, samenwerking, kennisdeling en leefbaarheid van het landelijk gebied.

Nederland heeft in het [Nationaal Strategisch Plan \(NSP\)](#) aangaande het GLB gekozen voor een sterke inzet op duurzaamheid, innovatie en kringlooplandbouw. Daarnaast zijn er andere Europese beleidskaders die relevant zijn voor deze uitvoeringsagenda, zoals:

- de [Green Deal](#) en de [Farm to Fork-strategie](#), die streven naar een eerlijk, gezond en milieuvriendelijk voedselsysteem;
- de [Biodiversiteitsstrategie 2030](#), die inzet op het herstel van eco-systemen en vergroening van de landbouw;
- de EU-strategie voor [plantaardige eiwitten](#), die het gebruik van lokale eiwitbronnen stimuleert en aansluit bij de eiwittransitie.

De Europese Unie biedt via diverse programma's en fondsen ondersteuning aan de transitie naar een duurzame en toekomstbestendige landbouw. Gemeenten, provincies en andere partners kunnen gebruikmaken van Europese middelen voor onder andere innovatie, kennisontwikkeling, infrastructuur, samenwerking in de keten en het versterken van de positie van agrariërs. Denk hierbij aan programma's zoals het eerdergenoemde [GLB](#), [LEADER](#) voor plattelandsontwikkeling en [Horizon Europe](#) voor onderzoek en innovatie. Deze instrumenten bieden kansen voor het opzetten van pilots, het stimuleren van duurzame productie en het versterken van regionale voedselketens.

Rijksbeleid

In de afgelopen jaren heeft het Rijk verschillende beleidslijnen uitgezet om de landbouwsector te verduurzamen en de stikstofproblematiek aan te pakken. Deze inzet wordt gekenmerkt door ambitie, maar ook door een wisselende koers, bestuurlijke complexiteit en juridische uitdagingen.

Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG)

Het NPLG werd in 2022 gelanceerd als een integrale, gebiedsgerichte aanpak voor het landelijk gebied. Het programma had als doel om stikstofreductie, natuurherstel, klimaatadaptatie en waterkwaliteit in samenhang te benaderen. Provincies kregen de opdracht om gebiedsprogramma's op te stellen, inclusief reductiedoelen per sector en per regio.

Ter ondersteuning werd het Transitiefonds Landelijk Gebied opgericht, met een omvang van €24,3 miljard. Dit fonds moest investeringen mogelijk maken in onder andere extensivering van landbouw, innovatie, vrijwillige uitkoop en natuurontwikkeling.

In 2024 bleek uit analyses van onder andere het [RIVM](#) en het [Planbureau voor de Leefomgeving](#) dat de beoogde stikstofreductie via het NPLG onvoldoende was om de wettelijke doelen te halen. De kritische depositiewaarden voor natuur werden in te beperkte mate bereikt en de juridische houdbaarheid van het beleid kwam onder druk te staan.

In de zomer van 2024 besloot het kabinet om het NPLG te beëindigen en de Tijdelijke wet Transitiefonds in te trekken. Dit leidde tot onzekerheid bij provincies en gemeenten, die al vergevorderd waren met gebiedsprogramma's en lokale uitvoeringsplannen.

Huidige koers

Sinds 2025 werkt het Rijk aan een herijking van het stikstofbeleid. De nadruk ligt nu op:

- emissiedoelen per sector in plaats van depositiedoelen per locatie;
- startpakketten voor vergunningverlening, gericht op juridische borging;
- vrijwillige maatregelen en innovatie, met minder nadruk op generieke sturing;
- ruimtelijke integratie, via het programma *Ruimte voor Landbouw en Natuur*, waarin landbouwtransitie wordt gekoppeld aan bredere opgaven zoals water, bodem, klimaat en energie.

Het beëindigen van het NPLG en het intrekken van de Tijdelijke wet Transitiefonds hebben geleid tot onduidelijkheid over de landelijke koers, financiering en juridische kaders. Voor gemeenten betekent dit dat zij opereren in een context waarin rijksbeleid in beweging is en waar de uitvoeringsruimte niet altijd helder is afgebakend.

Nationale eiwitstrategie

In 2020 is de [Nationale Eiwitstrategie](#) vastgesteld. De Nationale Eiwitstrategie heeft als doel om de komende vijf (tot tien) jaar de zelfvoorzieningsgraad van nieuwe en plantaardige eiwitten te vergroten. Dit moet gebeuren op een duurzame manier die bijdraagt aan de gezondheid van mens, dier en de natuurlijke omgeving. Er wordt ingezet op de productie en consumptie van meer lokale plantaardige en alternatieve eiwitbronnen.

Beleid biologische landbouw

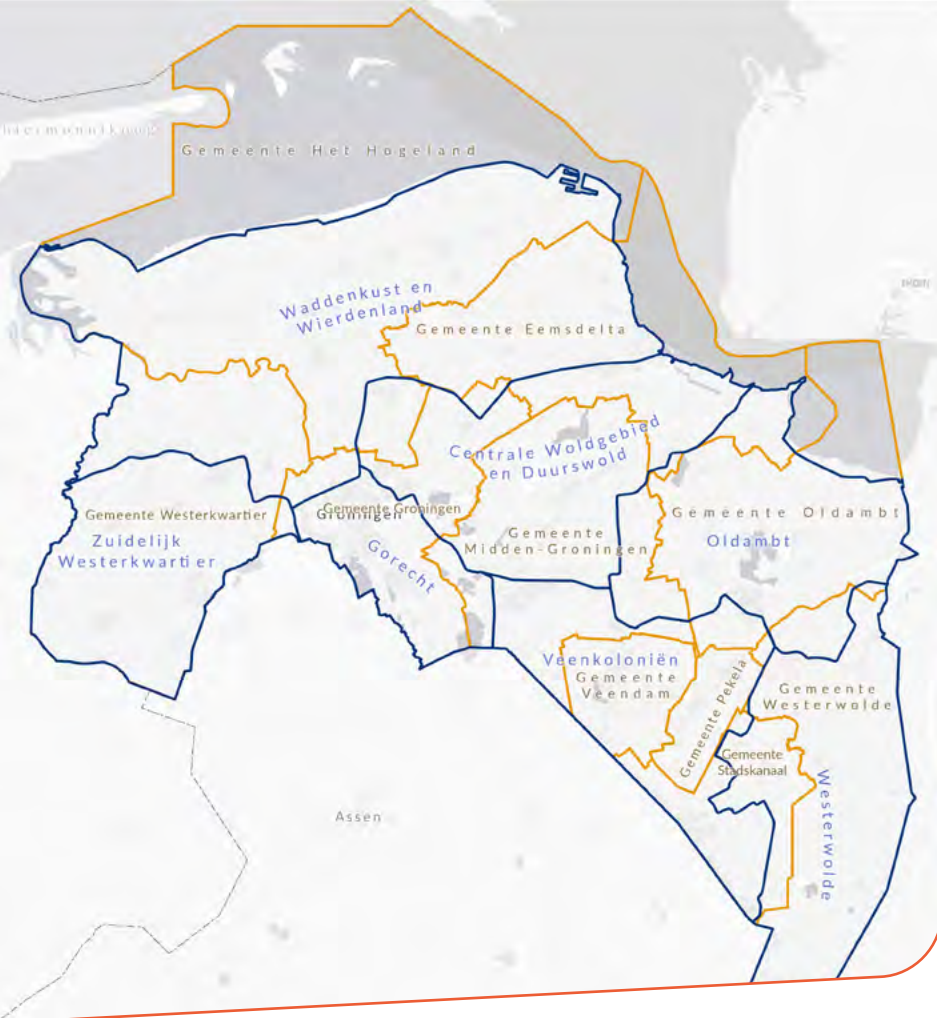
De rijksoverheid heeft ten doel gesteld dat in 2030 15% van het landbouwoppervlak voor [biologische landbouw](#) wordt gebruikt. Dit is een duurzame vorm van landbouw, omdat er alleen natuurlijke bestrijdingsmiddelen worden gebruikt en geen kunstmest. Daarnaast kunnen dieren op de weilanden en in de stallen/op het terrein meer natuurlijk gedrag vertonen. Het doel hiervan is om samen met andere Europese landen het Europese voedselsysteem duurzaam en klimaatneutraal te maken. Eind 2022 had Nederland 1,8 miljoen hectare aan landbouwoppervlak. 4,4% van deze ruimte werd gebruikt voor biologische landbouw (1.951 bedrijven). De komende jaren moet dit percentage groeien tot 15% in 2030. De overheid wil dat bereiken via het [Actieplan groei biologische productie en consumptie](#).

Provinciaal beleid

Transitie/Toekomst Landelijk Gebied

In het kader van het in 2022 door het Rijk aangekondigde Nationaal Programma Landelijk Gebied begon de provincie Groningen in 2023, samen met gemeenten, boeren, waterschappen en andere betrokken partijen, onder de noemer TLG (Transitie Landelijk Gebied, later Toekomst Landelijk Gebied) met het opstellen van gebiedsplannen voor zeven deelgebieden. Deze plannen moesten invulling geven aan de opgaven en doelen die het Rijk had vastgesteld in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). De gemeente Groningen valt binnen vier van deze gebieden (Gorecht, Zuidelijk Westerkwartier, Waddenkust en Wierdenland en Centraal Woldgebied en Duurswold).

Gebiedsplannen - gemeentegrenzen

- Deelgebieden landschap
- Huidige gemeentegrenzen

De provincie Groningen heeft, samen met de stakeholders als de gemeente Groningen, de gebiedsprocessen afgerond en de deelgebiedsplannen opgesteld en samengevoegd tot een geheel. Dit rapport is in februari 2025 ingediend bij minister Wiersma van Landbouw, Voedselzekerheid, Visserij en Natuur (LVVN).

In het coalitieakkoord van de provincie Groningen 'Mit Mekoar' staat het volgende:

Wij gaan verder met herstel en versterking van natuur en de ontwikkeling van een toekomstbestendige en duurzame landbouw. Deze integrale doelen zijn beschreven in het vastgestelde document Toekomst Landelijk Gebied. Wij gaan door met deze Groningse aanpak, waarin we voor elk van de zeven deelgebieden een gebiedsproces doorlopen. We spreken hier van onderop gedragen, duidelijk toetsbare doelen over af. We spannen ons in om met beschikbare en zo mogelijk nieuwe financiële middelen de opgaven en wettelijke verplichtingen in te vullen op het gebied van stikstof, klimaat, biodiversiteit en de kwaliteit, beschikbaarheid en veiligheid van water. We laten herstel en versterking van biodiversiteit hand in hand gaan met een toekomstbestendige en duurzame landbouw met een goed verdienenmodel.

Wij zien, overeenkomstig met de provincie Groningen, dat de opgaven en uitdagingen voor het Groninger landelijk gebied blijven bestaan, omdat de meeste doelen uit het NPLG een wettelijke basis hebben die onveranderd blijft. Om deze reden blijven wij als gemeente verbonden met de transitie en met de diverse stakeholders. Daarnaast is er een aantal kansrijke initiatieven en projecten ontstaan uit de verschillende deelgebiedsprocessen. Bij de initiatieven die vallen binnen de gemeente Groningen, of daar qua inhoud aan verbonden zijn, zullen wij betrokken blijven, in de ondersteuning en mogelijk in de uitvoering. Er wordt gewerkt aan een vorm van samenwerken met de diverse betrokken overheden waarbij de provincie de regie heeft.

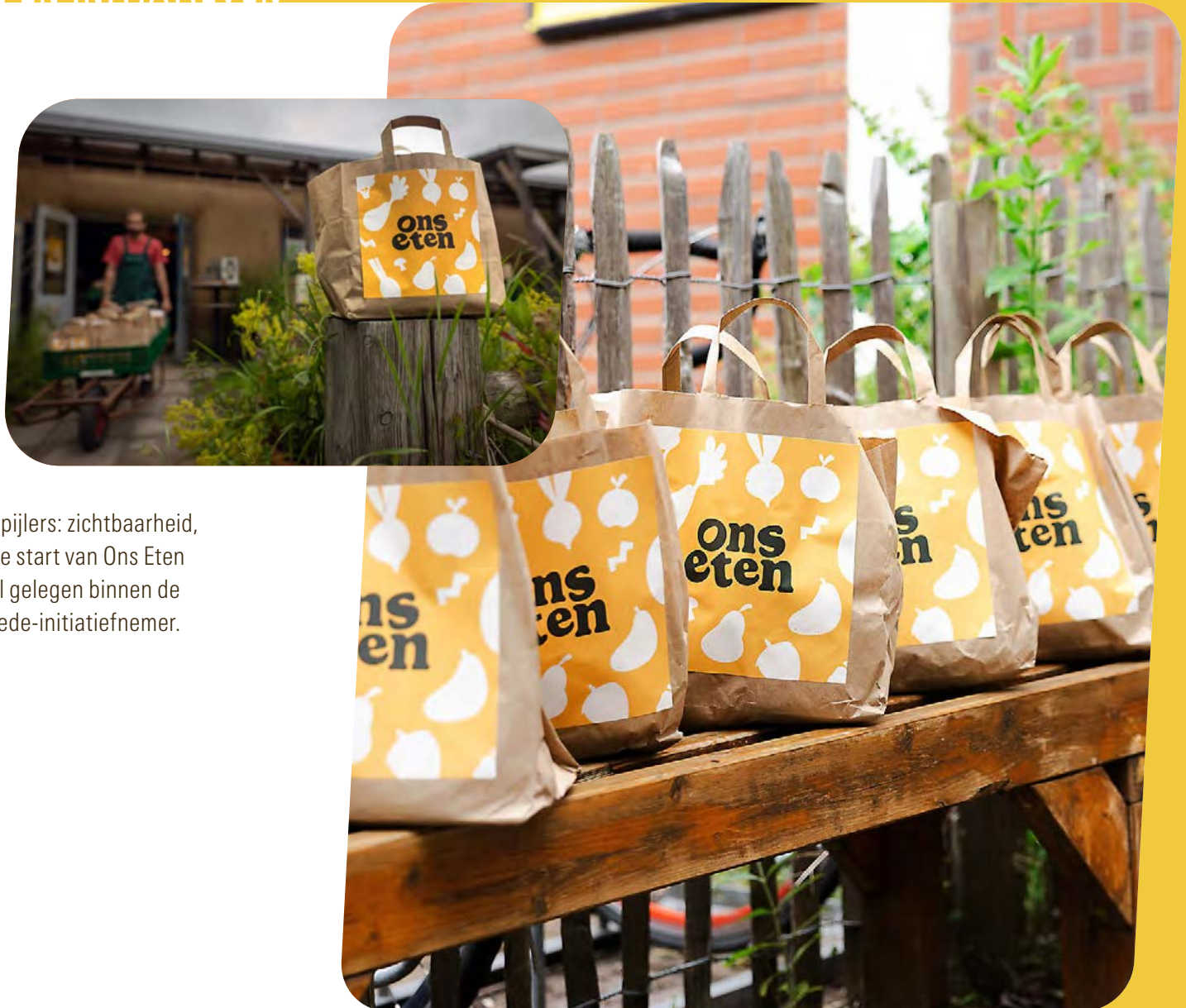
BESTAANDE PROJECTEN EN INITIATIEVEN

Ons Eten

Ons Eten is een Groningse burgervoedselbeweging, gelanceerd in juni 2025.

Het is een beweging voor iedereen die lokaal en gezond wil eten, opgezet vanuit de gedachte: het is niet moeilijk, je moet alleen weten waar je moet zijn. Het doel van Ons Eten is het creëren van een eerlijk(er), gezonder en lokaal voedselsysteem in en rond Groningen.

Dit moet gebeuren aan de hand van drie pijlers: zichtbaarheid, toegankelijkheid en samenwerking. Bij de start van Ons Eten zijn vier voedselhubs betrokken, allemaal gelegen binnen de gemeente Groningen. De gemeente is mede-initiatiefnemer.

POSITION PAPER GEMEENTEN WESTERKWARTIER,
GRONINGEN, EEMSDDELTA, HET HOGELAND
TRANSITIE LANDELIJK GEBIED: WADDENKUST EN WIERDENLAND

Position paper

In 2024 hebben de gemeenten Groningen, Westerkwartier, Eemtdelta en Het Hogeland gezamenlijk een *position paper* opgesteld als onderdeel van het gebiedsproces *Transitie Landelijk Gebied Groningen*. Deze vier gemeenten vormen samen het gebied 'Waddenkust en Wierdenland', een van de deelgebieden binnen het provinciale transitieproces.

Met dit *position paper* hebben de gemeenten hun gezamenlijke beleidsdoelen geformuleerd en hun inzet voor samenwerking bekrachtigd. Het document diende als leidraad tijdens de gebiedsprocessen en heeft ook daarna de basis gevormd voor een blijvende samenwerking en een gezamenlijke lobby richting de provincie en het Rijk.

In het *position paper* zijn vijf maatschappelijke doelen voor het landelijk gebied geformuleerd. Deze doelen sluiten nauw aan op de *Agenda Landelijk Gebied* van de gemeente Groningen en bieden richting aan de gezamenlijke zoektocht naar duurzame oplossingen. Vanuit deze doelen en de bijbehorende uitgangspunten werken de gemeenten samen met andere betrokken partijen aan het ontwikkelen van bouwstenen voor agrarisch ondernemerschap. Deze bouwstenen ondersteunen agrariërs bij het maken van keuzes richting een toekomstbestendige en duurzame vorm van landgebruik.

VOORBEELD VAN WAT ER IS ONTSTAAN UIT DE TLG-GEBIEDSPROCESSEN

Gorecht Presteert: in het veenweidegebied ten zuiden van de stad Groningen hebben acht boeren de handen ineengeslagen. Samen met natuurorganisaties, overheden en het waterschap zetten zij zich in voor een toekomstbestendig landschap. *Gorecht Presteert* is ontstaan vanuit de Gebiedstafel Gorecht en wordt door de EU gefinancierd.

Met *Gorecht Presteert* worden landbouw, natuurbeheer en klimaatmaatregelen in één gebiedsgerichte aanpak verbonden. Een belangrijk doel van Gorecht Presteert is het tegengaan van veenoxidatie. Door het verhogen van het waterpeil en de aanleg van waterinfiltratiesystemen worden de veengronden natter gehouden. Dat vertraagt de afbraak van veen en voorkomt dat CO₂ vrijkomt in de atmosfeer. Zo realiseert men een substantiële broeikasgasreductie.

BELEID PROVINCIE

Uit Beleidsprogramma Landbouw 2025-2029 “Naar een perspectiefvolle landbouw in 2035”

De provincie wil de komende beleidsperiode een stimulerende rol (blijven) spelen bij initiatieven en samenwerkingen die bijdragen aan een perspectiefvolle landbouw in Groningen. We zetten daarbij vooral in op het ontwikkelen en richten van beleidsinstrumenten (subsidie, regels) die bijdragen aan de gestelde beleidsdoelen. Daarnaast faciliteren we samenwerking en allianties die gericht zijn op het toekomstbeeld in 2035. Dit kan in de vorm van financiële ondersteuning, maar ook in de vorm van het leveren van expertise of door lobbyactiviteiten. Tot slot dragen we bij aan het ontwikkelen en toepassen van nieuwe kennis (innovaties) die bijdragen aan de vernieuwing van de landbouw in de provincie.

Verkenning agrotourisme

De provincie Groningen heeft in het kader van haar vrijetijds-economiebeleid en het *Beleidsprogramma Landbouw 2025–2029* aandacht besteed aan agrotourisme als kansrijk nevenverdienmodel voor agrarische ondernemers. Agrotourisme wordt gezien als een manier om landbouw, recreatie en regionale identiteit te verbinden.

NIJ BEGUN ECONOMISCHE AGENDA

Nij Begun: Rijksprogramma met regionale uitvoering

Nij Begun is een langjarig investeringsprogramma van de Rijks-overheid, opgezet naar aanleiding van de parlementaire enquête over de gaswinning. Het programma richt zich op herstel, perspectief en brede welvaart in Groningen en Noord-Drenthe. De uitvoering gebeurt in nauwe samenwerking met regionale overheden, maatschappelijke organisaties en inwoners.

Het programma bestaat uit een Sociale Agenda en een Economische Agenda, ieder met een looptijd van dertig jaar (2026-2056) en een jaarlijkse investering van €100 miljoen, plus een eenmalige impuls van €250 miljoen voor urgente projecten.

De Economische Agenda is gericht op het versterken van de economische structuur en het toekomstperspectief van de regio.

De agenda investeert breed in:

- onderwijs, kennis en arbeidsmarkt;
- ruimte voor bedrijvigheid;
- digitalisering en profilering.

Daarnaast zijn er vijf specifieke sectoren benoemd als speerpunten, waaronder landbouw.

Binnen de landbouwsector richt de Economische Agenda zich op:

- het versterken van het verdienvermogen van boeren, onder andere via innovatie, het versterken van de korte keten en verbreding;
- het verduurzamen van de productie en het versterken van de relatie tussen landbouw en natuur;
- ruimtelijke integratie van landbouw met andere functies zoals recreatie, energie en waterbeheer;
- kennisontwikkeling en samenwerking tussen agrariërs, onderwijsinstellingen en ketenpartners.

Masterplan Campussen:

versterking van het kennis- en innovatie-ecosysteem

Als onderdeel van de *Economische Agenda* van Nij Begun is het *Masterplan Campussen* ontwikkeld. Dit plan richt zich op de opbouw van een sterk, samenhangend kennis- en innovatie-ecosysteem in Groningen en Noord-Drenthe. Het doel is om via campusontwikkeling maatschappelijke transities te ondersteunen en de regionale economie structureel te versterken.

Binnen het masterplan zijn meerdere campussen en innovatiehubs in kaart gebracht, waaronder initiatieven die zich richten op agrifood. Hoewel energie, gezondheid en digitalisering als hoofdthema's zijn benoemd, is er ook ruimte voor sectorale versterking van landbouw en voedselproductie.

Dit gebeurt onder andere door:

- het stimuleren van kennisdeling en samenwerking tussen agrarische ondernemers, onderwijsinstellingen en onderzoekscentra;
- het ontwikkelen van living labs en fieldlabs, waar praktijkgericht onderzoek plaatsvindt op het gebied van duurzame landbouw, kringlooplandbouw en korte ketens;
- het verbinden van agrifood met andere transitieopgaven zoals bodemgezondheid, waterbeheer en klimaatadaptatie;
- het ondersteunen van campuslocaties die zich richten op agro-innovatie, bijvoorbeeld via het Nij Begun Campussupportteam (dat de behoeften van regionale campussen ophaalt en faciliteert).

Het Masterplan Campussen biedt daarmee een platform voor integrale gebiedsontwikkeling waarin landbouw en voedselbeleid een rol spelen als dragers van innovatie en brede welvaart. De inzet is om via deze campussen ook het verdienvermogen van de agrarische sector te versterken en bij te dragen aan een toekomstbestendige regio.

De agenda erkent landbouw als een drager van gebiedskwaliteit en als een sector die bijdraagt aan een brede welvaart, mits deze op de toekomst is gericht en duurzaam is ingericht.

Gemeentelijk beleid

Agenda Landelijk Gebied

In januari 2024 is de [Agenda Landelijk Gebied](#) vastgesteld door het college. Hierin zijn zeven speerpunten voor de transitie van het landelijk gebied van de gemeente Groningen beschreven. De zeven thema's zijn:

- 1) Waarde van het landschap en leefbaarheid
- 2) Water en bodem vormen de basis
- 3) Natuur en biodiversiteit
- 4) **Duurzame, toekomstbestendige landbouw**
- 5) Energietransitie
- 6) Voedsel- en eiwittransitie
- 7) Dierenwelzijn

In december 2024 is er een brief aan de raad vastgesteld door het college, waarin een update werd gegeven van de stand van zaken uit de *Agenda Landelijk gebied* over het thema duurzame, toekomstbestendige landbouw. Deze brief gaf een inkijkje in de bestaande en de te verwachten ontwikkelingen en inzet op dit thema.

Routekaart en Uitvoeringsagenda Voedsel- en eiwittransitie

In juni 2024 stelde de gemeente Groningen de [Routekaart en Uitvoeringsagenda Voedsel- en Eiwittransitie](#) vast. Deze documenten formuleren doelen voor 2030 en 2050 op het gebied van voedselproductie, consumptie en de voedselomgeving. Het uiteindelijke doel is om een gezond, duurzaam en plantaardig voedselstelsel te creëren dat toegankelijk is voor alle inwoners. Naast het verduurzamen van traditionele landbouw zet de gemeente ook in op het sluiten van regionale kringlopen. Voor 2050 gelden vijf leidende principes:

- 1) behoud van natuurlijke hulpbronnen (bodem, water, biodiversiteit);
- 2) voorkomen van voedselverspilling en overconsumptie;
- 3) effectief gebruik van vruchtbare landbouwgrond voor humane voeding;
- 4) hergebruik van reststromen;
- 5) gebruik van hernieuwbare energie en minimaal energieverbruik.

BESTAANDE PROJECTEN EN INITIATIEVEN

Gebiedsoffertes BoerenNatuur Groningen West en Midden-Groningen

De gebiedsoffertes van BoerenNatuur Groningen West en Midden-Groningen¹ vormen een gezamenlijk aanbod van boeren om actief bij te dragen aan de doelen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en het TLG (Toekomst Landelijk Gebied) van de provincie Groningen. Deze initiatieven laten zien hoe agrarische collectieven vanuit hun eigen praktijk en kennis concrete oplossingen aandragen voor urgente maatschappelijke opgaven in het landelijk gebied.

De gebiedsoffertes richten zich op vier samenhangende thema's: natuurherstel, water en bodem, klimaatadaptatie en landschapsbehoud. Binnen het thema 'natuurherstel' zetten de boeren in op een uitbreiding van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), met extra aandacht voor weidevogelbeheer, botanisch/kruidenrijk grasland en akkerranden. Voor 'water en bodem' worden maatregelen voorgesteld zoals ecologisch slootschonen, het gebruik van compost en het verhogen van het waterpeil. Deze ingrepen zijn gericht op het verbeteren van de bodemkwaliteit en het versterken van de waterhuishouding.

¹ De agrarische collectieven in Groningen, waaronder BoerenNatuur Midden Groningen en Groningen West, zijn samenwerkingsverbanden van boeren en andere betrokkenen die zich inzetten voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Sinds de invoering van het ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) in 2016 vormen deze collectieven de schakel tussen individuele agrariërs en de overheid. Hun doel is om natuur-, klimaat- en waterdoelen te realiseren op landbouwgrond, op een manier die praktisch uitvoerbaar is en aansluit bij de bedrijfsvoering van boeren.

Op het gebied van klimaatadaptatie kiezen de boeren voor extensivering van de landbouw, onder andere door het terugbrengen van mestgebruik. Ook wordt ingezet op het tegengaan van veenoxidatie en het stimuleren van koolstofopslag via bodemverbetering. Wat het landschap en de cultuurhistorie betreft is er aandacht voor het behoud van karakteristieke elementen, zoals microreliëf en houtwallen, die bijdragen aan de identiteit van het Groningse landschap.

De genoemde collectieven benadrukken het belang van langdurige samenwerking met overheden en waterschappen. Boeren willen hun kennis en inzet beschikbaar stellen via zogenaamde 'groenblauwe diensten' en vragen daarbij om eerlijke vergoedingen en structurele afspraken die duurzame uitvoering mogelijk maken.

In beide regio's zijn honderden boeren betrokken die gezamenlijk duizenden hectares aanbieden voor natuur- en klimaatmaatregelen. De gebiedsoffertes voorzien in miljoenen euro's aan investeringen, met een duidelijke ambitie tot opschaling vanaf 2026. Er is nog geen (structurele) toezegging dat de gevraagde middelen worden verstrekt.

De schaal waarop kringlopen worden gesloten is nog nader te bepalen, maar het uitgangspunt is: zo dicht bij mogelijk.

De tussendoelen voor 2030 zijn:

- 50% minder gebruik van chemische middelen in de landbouw.
- 50% minder inzet van akkergrond voor veevoer: vee krijgt voeding uit reststromen en kruidenrijk grasland.
- Bemesting gebeurt met groenbemesters, lokale compost en mest uit eigen of nabije ketens.
- Een lokaal korte-keten-netwerk is opgezet voor de afzet van producten door agrarische ondernemers.

Deze doelen zijn onderdeel van het voedselbeleid, maar sluiten ook direct aan bij het bredere beleid voor toekomstbestendige landbouw binnen de gemeente Groningen.

Nota dieren

In 2021 heeft de gemeente Groningen de *Nota Dieren* geactualiseerd. Ons uitgangspunt is dat mens en dier zoveel mogelijk in harmonie samenleven in de gemeente Groningen. Het dierenbeleid van de gemeente richt zich vooral op de wettelijke taken van de gemeente. De aanpak in de *Nota Dieren* is sober, nuchter en integraal. Hierbij is ook aandacht voor landbouwhuisdieren. Met betrekking tot de landbouw gaat dit concreet om het verlenen van vergunningen ten aanzien van de (her)bouw van veestallen, het niet meer toestaan van nieuwvestiging van geitenhouderij, het niet meer mogen omschakelen naar een geitenhouderij en het niet mogen uitbreiden van het aantal geiten binnen bestaande geitenhouderijen. Ook heeft de gemeente een wettelijke taak vanuit de veiligheidsregio Groningen, bij evacuaties en rampen.

Handboek mens-dierrelaties

De gemeente Groningen heeft met het [Handboek Mens-Dierrelaties](#) een vernieuwende visie neergezet op de omgang met dieren binnen de gemeentegrenzen. In dit handboek worden dieren niet langer benaderd als 'ongedierte' of overlast, maar als medebewoners van onze leefomgeving. Deze benadering is gebaseerd op ecologisch inzicht, respect voor dierlijk leven en het streven naar een duurzame balans tussen mens en dier.

Hoewel het handboek primair gericht is op dieren in de stedelijke en dorpsomgeving, zijn de onderliggende principes ook relevant voor het landelijk gebied en de landbouwsector. Zo biedt het handboek

aanknopingspunten voor een diervriendelijke en preventieve omgang met wilde dieren die zich in en rond agrarisch gebied bevinden, zoals vossen, roeken, muizen of dassen. In plaats van bestrijding achteraf, wordt ingezet op het voorkomen van conflicten door middel van kennisdeling, gedragsinzicht en aanpassingen in de leefomgeving.

Deze benadering sluit goed aan bij de ambities van natuurinclusieve landbouw, waarin boeren samenwerken met de natuur en biodiversiteit versterken. Door dieren te zien als onderdeel van het ecosysteem, ontstaat ruimte voor nieuwe vormen van samenwerking tussen de gemeente en agrariërs. Denk hierbij aan gebiedsgerichte aanpakken, educatieve projecten of het gezamenlijk ontwikkelen van maatregelen die zowel landbouwbelangen als dierenwelzijn dienen.

Uitvoeringsagenda Groningen Circulair 2023-2026

De uitvoeringsagenda [Groningen Circulair 2023-2026](#) is een actualisatie van de eerdere agenda uit 2021 en vormt een concrete uitwerking van de *Routekaart Circulaire Economie* die in 2020 door de gemeenteraad is vastgesteld. De agenda beschrijft hoe de gemeente Groningen de transitie naar een circulaire economie wil versnellen en vormgeven aan de hand van een focus op vier hoofdthema's:

- 1) Bouw
- 2) Water en sanitatie
- 3) Afval
- 4) **Voedsel, landbouw en eiwittransitie**

Deze uitvoeringsagenda raakt direct aan het beleid voor het landelijk gebied, waar kringlooplandbouw, korte voedselketens en duurzaam grondstoffengebruik centraal staan.

Biodiversiteit

De *Gemeentelijke Ecologische Structuur* is een samenhangend geheel van groene en waterrijke gebieden en verbindingen hiertussen, waar inheemse dieren en planten zich thuis voelen. Vrijwel alles wat we eten, is direct of indirect te herleiden tot biodiversiteit. Biodiversiteit en landbouw kunnen elkaar versterken. De landbouwsector kan door extensivering bijvoorbeeld zorgen voor het verbeteren van de biodiversiteit en onderdeel zijn van de GES. Tegelijkertijd kan de landbouw profiteren van de verbetering van de biodiversiteit. Driekwart van alle landbouwgewassen is afhankelijk van wilde bijen, zweefvliegen en een gezond bodemleven.

Groenplan

Het *Groenplan* geeft richting aan de ontwikkeling en inrichting van groene gebieden en biedt daarnaast kaders voor projecten die niet primair groen zijn maar wel invloed hebben op het landschap. Een toekomstbestendig en toegankelijk landelijk gebied is één van de vier instrumenten in het Groenplan waarin een meer duurzame en natuurinclusieve landbouw als aandachtspunt wordt benoemd.

Landschap

- In de *Landschapsbiografie* staat hoe de landschappen en dorpsgebieden in onze gemeente zijn ontstaan en gedurende de tijd zijn veranderd. De biografie is bedoeld om de historie van de verschillende landschappen beter te begrijpen. Daardoor kan het als inspiratiebron dienen voor visievorming.
- De *Landschapskoers* brengt de toekomstmogelijkheden van het landschap in beeld en geeft richting aan het behoud en de ontwikkeling van het landschap. De koers biedt handvatten voor hoe we rekening moeten houden met belangrijke en herkenbare onderdelen van ons landschap.

In de landschapskoers en de landschapsbiografie is het landschap van Groningen ingedeeld in acht deelgebieden ('hoofdlandschappen'). Ieder deelgebied heeft eigen waarden en kernkwaliteiten, welke bepaald zijn door de enorme diversiteit aan bodem- en watercondities, en de ingrepen die gedaan zijn in de verschillende tijdslagen; van prehistorie tot nu.

Pachtbeleid

Pacht

De gemeente Groningen heeft naast de gronden in Meerstad-Noord circa 400 hectare agrarische grond in pacht uitgegeven aan circa dertig verschillende pachters. Het betreft hoofdzakelijk graslanden die verpacht worden aan lokale agrariërs. Het pachtbestand fluctueert jaarlijks vanwege de inzet van de strategische gronden voor de realisatie van verschillende beleidsdoeleinden en door de aankopen van de gronden.

Conform het grondbeleid van de gemeente Groningen worden de gemeentelijk agrarische gronden geliberaliseerd² verpacht. De meeste pachtcontracten hebben een contractperiode van één jaar, lopend van 1 januari tot en met 31 december. Op de gemeentelijke pachtgronden worden geen bestrijdingsmiddelen en kunstmest meer toegestaan. Ook jacht is verboden, zowel recreatieve jacht als jacht in het kader van beheer.

In het gebied nabij Dorkwerd is circa 40 hectare grond aangewezen als duurzaam weidevogelgebied waar Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) plaatsvindt. Op deze gronden worden pachtcontracten afgesloten met een looptijd van maximaal zes jaar. De looptijd van deze contracten loopt daarmee gelijk met de betreffende beheercontracten van het ANLb. Voor dit desbetreffende gebied is een integrale gemeentelijke afweging gemaakt, die maakt dat in dit gebied deze specifieke vorm van agrarisch natuurbeheer kan

plaatsvinden. Als aanvulling op dit type beheer vindt in dit gebied nu ook een hazencompensatie plaats als gevolg van ontwikkelingen op het bedrijventerrein Westpoort. Dit houdt in dat er aan pachters nog aanvullende restricties worden opgelegd ten aanzien van maaibeheer en beweiding.

Erfpacht

Het recreatiegebied Karding, circa 244 hectare groot, is door de gemeente Groningen in erfpacht uitgegeven aan de Vereniging Natuurmonumenten. Het recht van erfpacht is voor een periode van veertig jaar afgesloten en eindigt in 2049. Op de landbouwgronden in dit gebied vindt natuurinclusieve landbouw plaats en wordt geen gebruik gemaakt van kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Daarnaast is jagen hier verboden, zowel recreatieve jacht als jacht in het kader van beheer.

² Geliberaliseerde pacht is een flexibele pachtvorm die de grondeigenaar/gemeente de mogelijkheid biedt grond in gebruik te geven, zonder dat de pachter rechten kan claimen.

LANDBOUW- EN NATUURVERKENNING PBL: OP ZOEK NAAR EEN NIEUWE BALANS TUSSEN LANDBOUW EN NATUUR IN 2050

In de in oktober 2025 gepubliceerde [Landbouw- en Natuurverkenning 2050](#) schetst het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL), in samenwerking met WUR en Deltares, hoe Nederland in de komende 25 jaar kan toewerken naar een nieuwe balans tussen landbouw en natuur. De verkenning is gebaseerd op drie Europese beleidsdoelen:

- 1) het herstel van natuur volgens de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR),
- 2) verbetering van de waterkwaliteit volgens de Kaderrichtlijn Water (KRW) en
- 3) het behalen van klimaatneutraliteit in 2050 zoals vastgelegd in de Europese Klimaatwet. Deze doelen vormen gezamenlijk het ijkpunt voor de scenarioanalyse die het rapport presenteert.

Historisch gezien is de relatie tussen landbouw en natuur in Nederland sterk veranderd. Waar landbouw en natuur lange tijd in samenhang evolueerden, leidde de naoorlogse modernisering van de landbouw tot een grootschalige transformatie van het landschap. Dit ging gepaard met verlies van biodiversiteit, vervuiling van wateren en een afname van het leefgebied voor flora en fauna. Ondanks de inspanningen die sinds de jaren zeventig zijn gedaan, zoals het verbod op bestrijdingsmiddelen als DDT, de aanleg van de Ecologische Hoofdstructuur en agrarisch natuurbeheer, blijft de afstand tot de gestelde doelen groot. De natuurkwaliteit stabiliseert

op sommige plekken, maar in landbouwgebieden blijft de achteruitgang zichtbaar. Het samenspel van landbouw en natuur wordt nog altijd gedomineerd door de landbouw.

Om de doelen voor natuur, water en klimaat in 2050 binnen bereik te brengen, werkt het rapport twee verschillende scenario's uit. Het eerste scenario, het intensief-technologische, zet in op een maximale toepassing van techniek en ruimtelijke optimalisatie. Hierin blijft de huidige landbouwproductie grotendeels behouden, maar wordt deze geconcentreerd en opgeschaald. Natuurgebieden worden uitgebreid met 150.000 hectare en rond Natura 2000-gebieden worden brede overgangszones van twee kilometer ingericht waarin extensieve landbouw plaatsvindt. De melkveestapel krimpt met een derde en emissiearme stallen en precisielandbouw worden de norm.

Het tweede scenario, het natuurinclusieve, kiest voor een fundamenteel andere koers. In dit scenario wordt de landbouwsector gehalveerd en verweven met natuur. Er komt 100.000 hectare nieuwe natuur bij en 650.000 hectare landbouwgrond zal extensiever worden gebruikt. De nadruk ligt op circulaire nutriëntenstromen, robuuste gewassen, natuurlijke plaagbestrijding en permanente beweiding. De melkveestapel halveert en de intensieve veehouderij wordt sterk teruggebracht door het

wegvallen van import van veevoer uit Zuid-Amerika. Dit scenario levert meer ecosystemendiensten, zoals bestuiving, waterbuffering en recreatie, en versterkt landschappelijke en cultuurhistorische waarden.

Beide scenario's laten zien dat de doelen haalbaar zijn, maar dat de opgave historisch groot is. In beide gevallen moet 20 tot 40 procent van het huidige landbouwareaal een andere functie krijgen. De overheid zal het tempo van grondverwerving voor natuur moeten verviervoudigen en de uitvoeringscapaciteit moet fors worden versterkt. Beleidsinstrumenten voor extensivering staan nog in de kinderschoenen. Ook het klimaatdoel is bepalend: een restemissie van 8,5 megaton CO₂-equivalenten in 2050 vereist een sterke krimp van de veestapel, tenzij innovatieve technieken zoals methaanzuivering uit stallucht breed worden toegepast, wat op zijn beurt echter zal leiden tot nieuwe uitdagingen zoals mestoverschotten.

Het rapport benadrukt dat er geen eenvoudige oplossing bestaat. Doelbereik vraagt om een combinatie van technische maatregelen, ruimtelijke herinrichting, extensivering en maatschappelijke aanpassingen.

De scenario's illustreren dat een mix van beide richtingen nodig is. Zonder politieke keuzes dreigt Nederland te blijven steken in incidenten, rechtszaken en instabiel beleid. Het PBL benadrukt dat, om effectief koers te kunnen zetten richting de doelen in 2050, er op korte termijn in ieder geval institutioneel werk aan de winkel is. Het bureau PBL bestempelt grondbeleid als de grootste opgave, ongeacht het scenario, en op dit moment mist de overheid daarvoor de uitvoeringscapaciteit.

Veel uitvoeringscapaciteit rond het landbouwbeleid is in de afgelopen decennia juist afgebouwd, dit terwijl de opgave ongekend groot is. Daarom pleit het PBL voor het instellen van een staatscommissie landbouw, natuur en leefomgeving, die op basis van brede maatschappelijke en wetenschappelijke input een toekomstbestendige koers kan uitzetten.

4»

UITVOERING PER ACTIELIJN

De Uitvoeringsagenda Toekomstbestendige Landbouw is opgebouwd rond vijf actielijnen. Dit zijn herkenbare thema's waarop afzonderlijke acties worden ingezet.

Tegelijkertijd is er vaak sprake van samenhang en onderlinge beïnvloeding tussen de verschillende actielijnen.

Door de acties onder te brengen binnen deze vijf lijnen ontstaat overzicht, kunnen gerichte stappen worden gezet en wordt het eenvoudiger om voortgang te monitoren en waar nodig bij te sturen. Het is daarbij belangrijk om steeds oog te houden voor de overlap en wisselwerking tussen de actielijnen, zodat integraliteit en samenhang behouden blijven. De inzet op samenwerking tussen diverse stakeholders, waaronder agrarisch ondernemers, staat hierbij voorop en kan zich toespitsen op de specifieke actielijnen, maar is zeker ook op integraal niveau relevant. Er wordt in het volgende hoofdstuk (Governance en Samenwerking) ingegaan op de inzet op meer integrale samenwerkingen.

De vijf actielijnen van de uitvoeringsagenda zijn:

- 1) het versterken van de korte keten;
- 2) werken aan gesloten kringlopen;
- 3) het reduceren van chemische middelen;
- 4) functiecombinatie in het buitengebied;
- 5) variatie in gewassen.

ACTIELIJN 1

Versterken van de korte keten

Een van de tussendoelen uit de door het college vastgestelde *Routekaart Voedsel- en Eiwittransitie* (juni 2024) is het opzetten van een functionerend korte keten-netwerk, waarin agrarische ondernemers uit de gemeente Groningen (een deel van) hun producten lokaal kunnen afzetten.

Dit draagt in belangrijke mate bij aan de toekomstbestendigheid van de landbouw. Door hier vanuit de gemeente stevig op in te zetten kunnen we een veelheid aan doelen met elkaar verbinden en oppakken. Inzet op het versterken van de korte keten is geen doel op zich, maar wel een belangrijk middel om de landbouw te verduurzamen, te verbinden en te verankeren in de regio. Het maakt de transitie tastbaar en haalbaar; van boer tot bord, met impact op mens, dier, natuur en de regionale economie.

Op dit vlak zijn inmiddels belangrijke stappen gezet. In 2024 is het project *Korte Keten* van start gegaan, een samenwerking tussen de provincie Groningen en het programma *Fascinating*. De belangrijkste mijlpaal die sindsdien is behaald is de ondertekening van het convenant Gezond Eten uit de Omgeving op 23 juni 2025 (zie bijlage). Dit convenant is ondertekend door dertig convenant- en steunpartners, waaronder grote publieke en private afnemers, grote zorg- en onderwijsinstellingen, diverse gemeenten en de provincie Groningen. Het betreft een open convenant, wat betekent dat ook andere partijen zich kunnen aansluiten bij de gemaakte afspraken. Sinds de ondertekening hebben zich al diverse nieuwe partners gecommitteerd.

Het convenant stimuleert de inkoop van regionale producten op actieve wijze en draagt daarmee bij aan de versterking van de lokale voedselketen. Door de toegenomen vraag van deze convenantpartners ontstaat er een stabiel afzetkanaal voor regionale producten, wat agrarische ondernemers op hun beurt weer meer zekerheid en een verbeterd verdienmodel biedt. Tegelijkertijd wordt de regionale economie op duurzame wijze versterkt.

De verdere uitwerking van dit convenant en de bijbehorende actie-lijnen vormen een belangrijke bouwsteen binnen het gemeentelijk voedsel- en landbouwbeleid. De gemeente speelt hierin een centrale rol: als initiatiefnemer, als kwartiermaker en als inkoopende organisatie.

Naast de inzet op het versterken van de korte keten via het hierboven beschreven convenant, werken we ook aan het project *Ons Eten*. In tegenstelling tot het convenant, dat zich kenmerkt door een top-down aanpak, richt het project *Ons Eten* zich op het versterken van de korte keten vanuit de samenleving. Deze door de gemeente geïnitieerde burgerbeweging stimuleert de verkoop van lokale producten via voedselhubbs zoals Bie de Buuf en Woldwijk en organiseert publieks-activiteiten om de band met lokaal voedsel te versterken.

Stappen binnen deze actielijn zijn:

- **Het versterken van samenwerking via het Convenant Gezond Eten uit de Omgeving door:**
 - › actief bij te dragen aan de doorontwikkeling van het convenant, met focus op gezonde, duurzame en lokaal geproduceerde voeding;
 - › het faciliteren van netwerkvorming tussen boeren, zorginstellingen, scholen, cateraars en maatschappelijke organisaties;
 - › het monitoren en zichtbaar maken van de impact van convenantpartners op gezondheid, duurzaamheid en de lokale economie;
 - › te onderzoeken waar kansen liggen om natuurorganisaties/ TBO's te betrekken vanuit de grond- en vastgoedpositie;
 - › het organiseren van publieksactiviteiten om de korte keten ook van onderop te versterken.
- **Het verkennen en ondersteunen van ruimtelijke en logistieke oplossingen door:**
 - › onderzoek te doen naar ruimtelijke en logistieke knelpunten in de korte keten (zoals distributie, opslag, bereikbaarheid);
 - › het verkennen van innovatieve oplossingen zoals lokale hubs, coöperatieve bezorgdiensten of een gedeelde infrastructuur;
 - › actief te zoeken naar financieringsmogelijkheden via onder andere Nij Begun en Europese fondsen;
 - › samen te werken met de provincie en de regio om gezamenlijke aanvragen en pilots mogelijk te maken.

- **Het verhogen van gemeentelijke inkoop van lokale producten door:**

- › het opstellen van inkoopcriteria die de korte keten en duurzaamheid stimuleren;
- › stapsgewijs het aandeel lokaal, duurzaam en gezond voedsel te verhogen in gemeentelijke catering;
- › samen te werken met lokale producenten en verwerkers om op die manier aanbod en leveringszekerheid te versterken.

De partners in deze actielijn zijn: agrarisch ondernemers (individueel en collectief), lokale ondernemers, lokale overheden (gemeenten en provincies), zorg-, kennis- en onderwijsinstellingen en Fascinating.

De gemeente Groningen kan zelf ook stappen zetten in het inkoopbeleid. Daarvoor vindt er nauwe afstemming plaats met de afdelingen Facilitair, Inkoop en Economische Zaken. Zo wordt er gewerkt aan een uitvoeringsplan voor de regionale inkoop. Per februari 2027 start het nieuwe Aanbestedingscontract Catering, waarbij nadrukkelijk wordt toegewerkt naar een versterkte inkoop van regionaal geproduceerde voedingsproducten. Onderdeel van het nader op te stellen uitvoeringsplan is het bepalen van een concrete doelstelling (percentueel) voor onze gemeentelijke inkoop.

PARTNERSCHAP

Fascinating

Het programma *Fascinating* is een innovatief programma in Noord-Nederland dat zich richt op de ontwikkeling van een duurzame, circulaire en natuurinclusieve landbouwsector.

In januari 2025 is de samenwerking met het innovatieprogramma *Fascinating* geformaliseerd in de vorm van een partnerschap. De gemeente Groningen is partner van *Fascinating* en is inhoudelijk betrokken bij diverse projecten binnen het programma. Tevens levert de gemeente Groningen menskracht in de vorm van een programmadirecteur. Dit partnerschap is vastgelegd tot en met 2026.

Het programma *Fascinating* heeft vier hoofdpogaven gedefinieerd, namelijk:

- gezonde en gebalanceerde voeding;
- een duurzame productie van nutritionele gewassen;
- energie-efficiëntie en duurzame verwerking;
- het benutten van reststromen.

PARTNERSCHAP

AgroAgenda Noord-Nederland

De AgroAgenda Noord-Nederland is een samenwerkingsplatform van partijen in de agroketen (afnemend, toeleverend en dienstverlenend), de primaire landbouw, de overheden, de terreinbeheerders, de milieufederaties en de kennisinstellingen.

Zij hebben met elkaar in 2018 de richting bepaald voor de toekomst van de landbouw. 'Top-Voedsel uit een Rijk Landschap' beschrijft in acht kwaliteiten van Noord-Nederland de doelen voor 2030.

Landbouw in Noord-Nederland zorgt in 2030 voor Top-Voedsel uit een Rijk Landschap.

De route daarheen vraagt actie van alle partijen in de agrofoodsector en het landelijk gebied. Gemeente Groningen werkte al samen met de AgroAgenda Noord-Nederland en is sinds mei 2025 formeel partner, als grootste stedelijke gemeente mét landelijk gebied van Noord-Nederland.

ACTIELIJN 2

Werken aan gesloten kringlopen

In een toekomstbestendig landbouwsysteem worden natuurlijke kringlopen binnen de gemeente Groningen zoveel mogelijk gesloten. Dat betekent: minder afhankelijkheid van externe input, meer hergebruik van organisch materiaal en een sterke verbinding tussen Stad en Ommeland. De gemeente Groningen ziet het sluiten van kringlopen als een sleutel tot het realiseren van duurzame landbouw, met voordelen voor de bodemgezondheid, biodiversiteit en het klimaat.

In het kader van de transitie naar kringlooplandbouw verkent de gemeente Groningen actief de mogelijkheden om kringlopen lokaal te sluiten. Een belangrijk onderdeel hiervan is het benutten van gemeentelijke reststromen zoals bermmaaisel, dat gebruikt kan worden voor agrarische toepassingen binnen de gemeentegrenzen.

Het hergebruik van bermmaaisel biedt kansen voor de productie van CMC-compost³, een hoogwaardige bodemverbeteraar die kan dienen als duurzaam alternatief voor stikstofkunstmest. Dit draagt bij aan een gesloten nutriëntenkringloop, versterkt de bodemgezondheid en biedt agrariërs een aanvullende inkomstenbron. De gemeente onderzoekt de praktische en juridische voorwaarden om deze reststroom op verantwoorde wijze beschikbaar te stellen. Daarbij wordt ook gekeken naar de rol van de gemeente als faciliterende overheid in dit proces.

Naast bermmaaisel worden ook andere stedelijke reststromen verkend, zoals slootspecie en *humane excreta* (ook wel 'zwart water' genoemd). Hoewel de eerste oriënterende stappen in de samenwerking met kennisinstellingen en andere overheden zijn gezet, wordt het gebruik van *humane excreta* voorlopig niet als prioriteit gezien. Dit komt doordat andere vormen van het benutten van (stedelijke) reststromen vooralsnog kansrijker worden geacht.

In het TLG gebiedsplan voor Gorecht is opgenomen dat men wil inzetten op landbouw waarbij kleinschaligheid en diversiteit behouden blijven door een slimme herverdeling en inrichting van de gronden. Extensieve veeteelt en akkerbouw dragen bij aan het behoud en de versterking van het landschap. Dat gebeurt met behulp van kringlooplandbouw, biologische methoden en de

³ CMC-compost is een speciaal type compost dat wordt geproduceerd volgens het Controlled Microbial Composting-proces, waarbij het microbiële leven in de compost actief wordt gestuurd en gemonitord om een hoogwaardige bodemverbeteraar te maken met een rijk bodemleven en goede nutriëntenbalans.

eiwittransitie. Daarnaast wordt de bestaande samenwerking tussen terreinbeherende organisaties (TBO's) en agrariërs op beheerniveau versterkt. Hier sluiten we als gemeente graag bij aan.

De bovengenoemde verkenningen passen bij de bredere ambitie om kringlooplandbouw te stimuleren en agrarisch ondernemerschap te ondersteunen door middel van duurzame en innovatieve oplossingen. Voor de gemeente Groningen is het leidend dat de inzet op kringlooplandbouw bijdraagt aan een meer extensieve en natuurlijkere landbouw, en niet (onbedoeld) aan een meer intensieve landbouw.

Hoewel monomestvergisting wordt gepresenteerd als een techniek die bijdraagt aan emissiereductie en energieopwekking, zijn er serieuze zorgen over de effecten daarvan op de landbouw en het

landschap. De gemeente Groningen is kritisch over deze ontwikkeling, omdat monomestvergisting het risico met zich meebrengt dat het intensieve landbouwsystemen stimuleert in plaats van extensieve, natuurinclusieve en kringloopgerichte vormen van landbouw. Daarom zet de gemeente in op een zorgvuldige beleidsontwikkeling rondom mestverwerking, gericht op het voorkómen van ongewenste effecten en het sturen op ecologische en ruimtelijke kwaliteit.

Stappen binnen deze actielijn zijn:

- **Het opzetten van pilotprojecten voor de compostering en verwerking van reststromen door:**
 - › te beginnen met één of meerdere pilots voor de verwerking van bermmaaisel, slootspecie en andere organische reststromen tot compost of bodemverbeteraars;
 - › samenwerking te versterken met collectieven als BoerenNatuur, Agricycling, waterschappen, groenbeheerders en agrariërs voor de logistiek, verwerking en toepassing;
 - › samen met partners van het Gebiedsplan Gorecht te werken aan kringlooplandbouw en landschapsherstel (agrarisch ondernemers en TBO's);
 - › het verkennen van juridische en milieutechnische randvoorwaarden (zoals bodemkwaliteit, transport en vergunningen);
 - › de effecten op bodemgezondheid, emissies en kostenbesparing te monitoren.

- **Het verkennen van stedelijke kringlopen en circulaire initiatieven door:**
 - › het in kaart brengen van stedelijke reststromen (zoals GFT, koffiedik en snoeiafval) die potentieel geschikt zijn voor agrarisch hergebruik;
 - › te onderzoeken of en welke samenwerkingen er in de toekomst mogelijk zijn met circulaire hubs, stadslandbouwinitiatieven en afvalverwerkers;
 - › de koppelkansen met energieproductie (biogas), bodemverbetering en educatie te onderzoeken.
- **Het ontwikkelen van beleid rond mestverwerking door:**
 - › het opstellen van kaders voor mestverwerking, met aandacht voor ruimtelijke en landschappelijke inpassing, milieueffecten en de relatie met kringlooplandbouw;
 - › te sturen op voorwaarden die bijdragen aan een duurzame landbouwstructuur, zoals het voorkomen van ongewenste schaalvergroting en het stimuleren van circulaire alternatieven;
 - › gezamenlijk met provincie en Rijk af te stemmen en zo lokale aandachtspunten te verankeren in bredere beleidslijnen;
 - › het verkennen van vormen van mestverwerking, zoals kleinschalige compostering, vergisting met plantaardige reststromen of samenwerking met stedelijke kringlopen.

De partners in deze actielijn zijn: agrarisch ondernemers, agrarische collectieven, waterschappen, de provincie, het Rijk, kennisinstellingen, Fascinating, AgroAgenda Noord-Nederland, Agricycling en gemeentelijke afdelingen.

AGRICYCLING GRONINGEN

Agricycling Groningen is een coöperatie die zich inzet voor circulaire landbouw door groene reststromen, zoals berm- en slootmaaisel, lokaal te verwerken tot hoogwaardige compost via het CMC-composteerproces. Dit versterkt bodemgezondheid, vermindert afhankelijkheid van kunstmest en draagt bij aan een gesloten kringloop. De coöperatie is een belangrijke partner in de gemeentelijke inzet op kringlooplandbouw en biedt praktische ondersteuning bij het ecologisch verwerken van reststromen.

BESTAANDE PROJECTEN EN INITIATIEVEN

Bloeiend Perspectief: Samen voor een groene en prettige leefomgeving in en rondom Ten Boer

Het programma Bloeiend Perspectief Ten Boer is in 2024 gestart als een samenwerking tussen de gemeente Groningen en Landschapsbeheer Groningen en wordt mede mogelijk gemaakt door het Nationaal Programma Groningen. Het programma loopt tot en met 2030 en richt zich op het versterken van de biodiversiteit en de leefkwaliteit in het landelijk gebied van de voormalige gemeente Ten Boer.

Binnen *Bloeiend Perspectief* werken bewoners, maatschappelijke organisaties en overheden samen aan een groenere en aantrekkelijkere leefomgeving, waarin ruimte is voor zowel mensen als natuur. In de eerste fase zijn projecten van particuliere bewoners en burgerinitiatieven ondersteund. Parallel daaraan zijn gesprekken gevoerd met agrarische collectieven, waaronder BoerenNatuur Midden-Groningen, om ook agrarische ondernemers te betrekken bij het realiseren van biodiversiteitsmaatregelen op landbouwpercelen.

Inmiddels wordt er gewerkt aan veertien projecten, waarvan twee in relatie tot de landbouw in het gebied. Dit betreft de onderwerpen natuurvriendelijke oevers¹ en voedselbossen. Deze projecten bevinden zich in de

¹ Een natuurvriendelijke oever is een oever die zodanig is ingericht dat deze de ecologische kwaliteit van het water verbetert en bijdraagt aan biodiversiteit, door een geleidelijke overgang tussen land en water en gebruik van inheemse beplanting.

verkenkende fase. Tevens wordt er vanuit Bloeiend Perspectief Ten Boer gekeken of en hoe er kan worden aangesloten bij bestaande (agrarische) initiatieven in het gebied, met als doel om ook binnen de landbouwsector bij te dragen aan een natuurinclusieve en toekomstbestendige inrichting van het buitengebied.

ACTIELIJN 3

Reductie van chemische middelen

Het terugdringen van het gebruik van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen⁴ is een belangrijk doel binnen het beleid voor toekomstbestendige landbouw. Het verminderen van kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen is geen beperking, maar een kans om landbouw ecologisch robuuster, sociaal rechtvaardiger en economisch veerkrachtiger te maken. Het sluit aan bij de bredere transitie naar kringlooplandbouw, korte ketens en brede welvaart. Daarnaast biedt het boeren perspectief op een duurzame toekomst.

⁴ Wij kiezen voor de term bestrijdingsmiddelen omdat dit bijdraagt aan een heldere communicatie richting inwoners en het sluit aan bij de maatschappelijke zorgen over het gebruik van chemische middelen in de leefomgeving

De gemeente Groningen zet in op een combinatie van stimulerende en regulerende maatregelen, gericht op het verbeteren van de bodemgezondheid, waterkwaliteit en biodiversiteit.

Stimulerende maatregelen vallen onder de faciliterende rol van de gemeente. Zo wordt onderzocht hoe de omschakeling naar biologische landbouw kan worden aangemoedigd, bijvoorbeeld via subsidies, kennisdeling en pachtvoorwaarden. Tegelijkertijd wordt erkend dat ook andere vormen van duurzame landbouw, zoals regeneratieve landbouw, kringloopsluiting en precisielandbouw, kunnen bijdragen aan chemiereductie, ook zonder formele certificering. Mede omdat de afzet van biologisch geteelde producten nog achterblijft bij de ambities, is het van belang om dit op grotere schaal te stimuleren. Het convenant *Gezond Eten uit de Omgeving* vormt daarvoor een perfecte voedingsbodem: voor het ontwikkelen van passende en effectieve stimulerende maatregelen wordt de boer, die zijn of haar bedrijfssysteem gaat aanpassen of daar al mee is begonnen, gecompenseerd.

In Meerstad-Noord zijn gemeentelijke pachtgronden al langer ingericht zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Vanaf 2026 wordt ook drijfmest uitgesloten. Dit gebied fungeert als pilot voor natuurinclusieve pachtvoorwaarden. Daarnaast geldt dat met ingang van 2025 voor alle gemeentelijke pachtgronden het gebruik van bestrijdingsmiddelen en kunstmest niet langer is toegestaan. Ook hebben agrariërs van verschillende gemeentelijke pachtgronden natuurbeheerpakketten afgesloten (ANLb) op deze gronden. Dit houdt

in dat er subsidie kan worden verkregen indien men zich houdt aan de regels voor onder andere het aanleggen van plas-drasgebieden, uitgestelde maaidata, het weren van bestrijdingsmiddelen, kunst- en drijfmest. Dit alles ter verbetering van het leefgebied van de weidevogels in de gemeente Groningen.

Daarnaast draagt de gemeente via de deelname aan het landelijke programma [1001ha](#) van Urgenda en LTO bij aan de beschikbaarheid van zadenmengsels voor kruidenrijk grasland en biodiverse groenbemers. Boeren in de gemeente kunnen deze zaden met korting aanschaffen, wat bijdraagt aan bodemverbetering en biodiversiteit. De reductie van chemie wordt ook gekoppeld aan bredere

gebiedsprocessen, zoals te zien is bij Meerstad-Noord en bij initiatieven als het [Zeven Vinkjes-voorstel](#) van Urgenda. Binnen de gemeente is al een agrarisch ondernemer aangesloten bij dit Zeven-Vinkjes Voorstel. Er wordt onderzocht hoe dit initiatief verder ondersteund kan worden via gemeentelijke programmamiddelen. Een belangrijk aandachtspunt is de beschikbaarheid van structurele middelen, aangezien continuïteit essentieel is voor deze transitie.

Regulerende maatregelen worden verkend vanuit het ruimtelijk domein en de Omgevingswet. Binnen het omgevingsplan kunnen voorwaarden worden opgenomen die het gebruik van chemische middelen beperken, bijvoorbeeld via spuitvrije zones nabij kwetsbare natuur of bebouwing. Natuur & Milieu en Urgenda hebben een [handleiding](#) voor gemeenten opgesteld, met een overzicht van instrumenten ter regulering van bestrijdingsmiddelen.

Stappen binnen deze actielijn:

- **Het stimuleren van biologische en andere duurzame landbouwwormen door:**
 - › de omschakeling naar biologische, natuurinclusieve en regeneratieve landbouw te bevorderen;
 - › deze transitie aan gebiedsprocessen en initiatieven als het *Zeven Vinkjes-voorstel* van Urgenda te koppelen, waardoor gezondheid, duurzaamheid en korte ketens kunnen samenkomen;
 - › de verbinding met de actielijn *Versterken van de korte keten* te bevorderen, wat kan worden bereikt door de afzetmogelijkheden voor duurzame producten te vergroten.
- **(Het voortzetten van) deelname aan programma's zoals 1001ha door:**
 - › actief deel te nemen aan landelijke en regionale programma's gericht op biodiversiteitsbevordering, zoals 1001ha, waarin boeren worden ondersteund bij het aanleggen van kruidenrijke graslanden en biodiverse groenbemesters;
 - › het verkennen van aanvullende initiatieven die bijdragen aan ecologische versterking en reductie van chemische input.
- **Verdere verkenning van regulerende maatregelen door:**
 - › te onderzoeken hoe het omgevingsplan kan worden ingezet om het gebruik van chemische middelen te beperken of te sturen, bijvoorbeeld via zonering of door voorwaarden te stellen aan functieverandering en gewas (hiervoor wordt samengewerkt met andere gemeenten);
 - › het onderzoeken van mogelijkheden om via pachtvoorwaarden duurzaam bodembeheer en beperking van chemische middelen te stimuleren (in samenwerking met andere grondeigenaren zoals terreinbeherende organisaties, natuurorganisaties en de provincie).
- **Gezamenlijke lobby en belangenbehartiging door:**
 - › samen op te trekken met andere gemeenten, waterschappen en provincies in een gemeenschappelijke lobby, bijvoorbeeld via de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) of het netwerk Waterpas, om:
 - › strengere landelijke normen en regelgeving te bepleiten;
 - › ruimte te vragen voor lokaal maatwerk en experimenten;
 - › structurele ondersteuning te verkrijgen voor een duurzame landbouwtransitie.

De partners in deze actielijn zijn: overheden en beleidsnetwerken, kennis- en onderzoeksinstituten, boerenorganisaties en collectieven, maatschappelijke en milieuorganisaties.

ACTIELIJN 4

Functiecombinatie in het buitengebied

Functiecombinatie biedt agrarische ondernemers de mogelijkheid om hun bedrijfsvoering te verbreden en te versterken door meerdere functies op één locatie te combineren. Dit draagt bij aan een robuuster verdienmodel, versterkt de verbinding tussen Stad en Ommeland en bevordert de leefbaarheid en biodiversiteit in het buitengebied, mits zorgvuldig ingepast. Door het toevoegen van functies als zorg, recreatie, educatie en natuurbeheer ontstaat er financiële ruimte om op een meer extensieve en/of natuurlijke manier invulling te geven aan de landbouwtak van het bedrijf. Deze actielijn richt zich expliciet op het toevoegen van functies aan bestaande agrarische bedrijven, dus mét behoud van de landbouwfunctie. Boerderijen waarvan de agrarische functie is komen te vervallen behoren niet tot deze uitvoeringsagenda.

Binnen de gemeente Groningen worden verschillende vormen van functiecombinatie als kansrijk beschouwd. Zo biedt het mogelijk maken van kleinschalige woonvormen op agrarische erven perspectief voor het behoud van karakteristieke boerderijen, het versterken van de sociale structuur op het platteland en voor ontwikkeling van nieuwe natuur. Dit vraagt om maatwerk binnen de Omgevingsvisie en een zorgvuldige afweging van ruimtelijke kwaliteit, landschappelijke inpassing en maatschappelijk draagvlak.

Daarnaast heeft multifunctionele landbouw veel potentie, waarbij agrariërs hun bedrijf combineren met activiteiten zoals recreatie, zorg, educatie, verkoop van streekproducten en kleinschalige horeca.

De nieuwe provinciale omgevingsvisie Dit wordt Groningen biedt hiervoor meer ruimte. Activiteiten zoals boerderijcampings, *bed & breakfasts*, excursies en boerderijeducatie versterken niet alleen het verdienvermogen van boeren, maar ook de beleving van het landschap. De provincie Groningen ondersteunt deze ontwikkeling, onder meer door uitbreiding van overnachtingsmogelijkheden en het versoepelen van regelgeving.

Ook boerderijwinkels en voedselautomaten dragen bij aan het verdienvermogen van boeren en sluiten goed aan bij de korte keten en lokale voedselinitiatieven als *Ons Eten*, dat sinds de zomer van 2025 actief is in de gemeente. Binnen deze context biedt ook zorglandbouw kansen voor toekomstbestendige landbouw, waarbij de landbouwtak leidend blijft. Door het bieden van dagbesteding of werkplekken aan mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt ontstaat er een wederzijdse meerwaarde: cliënten dragen bij aan lichte werkzaamheden op het erf, terwijl de boer een stabielere inkomstenbron ontwikkelt.

Een andere ontwikkeling is de opkomst van agroforestry: het combineren van landbouwgewassen met bomen en struiken. Deze vorm van gemengd landgebruik biedt zowel ecologische als economische voordelen, zoals versterking van biodiversiteit, verbetering van de bodemkwaliteit en nieuwe verdienmodellen. De Natuur- en Milieufederatie Groningen speelt hierin een actieve rol. Dit doet de organisatie onder andere door middel van kennisdeling en het faciliteren van pilots. Ook de AgroAgenda Noord-Nederland gaat hier een actieve rol in spelen, waarmee de organisatie een integrale visie en beleidskaders op Noord-Nederlandse schaal wil opstellen.

Daarnaast kunnen agrariërs bijdragen aan het realiseren van natuur- en wateropgaven. Denk daarbij aan agrarisch natuurbeheer, het onderhouden van landschapselementen of het leveren van ecosysteemdiensten. Ook in het kader van klimaatadaptatie liggen er kansen, bijvoorbeeld door het vasthouden en bergen van water op landbouwgronden. In lagergelegen veengebieden binnen de gemeente, waar water moet worden weggepompt om vee te kunnen laten weiden, leidt dit tot veenoxidatie en bodemdaling. Hier is gebiedsgerichte afstemming nodig voor wat betreft alternatieve vormen van landbouw, zoals natte teelten.

Tot slot sluiten innovatieve vormen van landbouw, zoals pluktuinen, voedselbossen, CSA-tuinen en regeneratieve landbouw, goed aan bij de groeiende vraag naar lokaal en duurzaam voedsel. Ook stadslandbouw en het aanbieden van educatie, vergaderruimte of kleinschalige horeca op het erf dragen bij aan de verbinding tussen stad en platteland.

De gemeente wil deze ontwikkelingen faciliteren door het bieden van ruimtelijke en juridische kaders voor functieverweving, inclusief maatwerk binnen het omgevingsplan en de vergunningverlening. Daarbij wordt afgestemd met andere programma's en beleidskaders, waaronder de Omgevingsvisie, Wonen, Ruimtelijke Economie, VTH en de Landschapskoers. Ook wordt onderzocht hoe de gemeente initiatiefnemers op termijn kan ondersteunen via gebiedsgerichte begeleiding en kennisdeling.

MULTIFUNCTIONELE LANDBOUW IN DE PROVINCIALE OMGEVINGSVISIE

De Provinciale Omgevingsvisie Groningen noemt landbouw een belangrijke drager van gebiedskwaliteit en brede welvaart. Om het landelijk gebied toekomstbestendig te maken wordt ingezet op verduurzaming, innovatie en verbreding van de landbouw, waaronder multifunctionele vormen zoals zorglandbouw, agrotourisme en korte ketens. De provincie stimuleert deze ontwikkeling via gebiedsgerichte aanpakken, experimenteerruimte en samenwerking met ketenpartners.

De Vereniging Nederlandse Gemeenten benoemt de bekendste typen neven- of tweede activiteiten bij agrarische bedrijven:

- Natuur- en landschapsbeheer
- Zorglandbouw
- Dag- en verblijfsrecreatie
- Educatie
- Boerderijverkoop
- Agrarische kinderopvang

BEVOEGD GEZAG: PROVINCIE EN GEMEENTE

De provincie is het bevoegd gezag voor het vaststellen van de Omgevingsvisie en het Provinciaal Omgevingsprogramma. In deze documenten worden de strategische kaders en ruimtelijke hoofdstructuren vastgelegd, zoals waar landbouw, natuur, infrastructuur en andere functies een plek krijgen. Gemeenten zijn bevoegd gezag voor het omgevingsplan en de vergunningverlening.

Dit betekent dat de provincie de richting en randvoorwaarden bepaalt voor ontwikkelingen zoals multifunctionele landbouw, bijvoorbeeld door middel van zonering of beschermingsregimes. Gemeenten zorgen vervolgens voor de concrete uitwerking en toetsing op lokaal niveau, zoals het opnemen van regels in het omgevingsplan en het beoordelen van initiatieven van ondernemers.

Stappen binnen deze actielijn zijn:

- Het stimuleren van multifunctionele landbouw door:
 - › het bevorderen van initiatieven voor boerderijeducatie, boerderijverkoop, overnachtingsmogelijkheden en recreatie, met nadruk op streek eigen producten en beleving;
 - › het benutten van de Landschapskoers en te kijken naar gebieden waar landbouw en nevenactiviteiten elkaar kunnen versterken;
 - › samen te werken met toeristische organisaties, streeknetwerken en ondernemers om op die manier het aanbod en bereikbaarheid te vergroten.
 - › kleinschalig wonen op/bij het erf in combinatie met nieuwe natuur door:
 - › het stimuleren van erven waar landbouwactiviteiten worden gecombineerd met woonfuncties voor mensen die zelf geen agrariër zijn, op een manier die aansluit bij het gemeentelijk ruimtelijk beleid en bij de visie op een toekomstbestendige landbouw;
 - › het bieden van ruimtelijke en juridische kaders voor functieverweving, inclusief het leveren van maatwerk in het omgevingsplan en de vergunningverlening;
 - › te onderzoeken of en hoe de gemeente op termijn initiatiefnemers kan ondersteunen via gebiedsgerichte begeleiding en kennisdeling.

- Natuur- en wateropgaven behalen door:
 - › agrariërs ondersteunen bij het leveren van bijdragen aan natuurbeheer, bijvoorbeeld via agrarisch natuurbeheer of het onderhouden van landschapselementen;
 - › het verkennen van de rol van boeren in waterberging, onder andere in het kader van klimaatadaptatie;
 - › te onderzoeken welke alternatieve vormen van landbouw, zoals natte teelt, mogelijk zijn in veengebieden waar veenoxidatie en bodemdaling optreden.
- Maatwerk voor agroforestry en erfdiversificatie door:
 - › beleidskaders en ruimtelijke richtlijnen te ontwikkelen voor agroforestry, voedselbossen en andere vormen van gemengd landgebruik (hierbij sluiten we aan bij onder andere de AgroAgenda Noord-Nederland en regionale ontwikkelingen);
 - › het bieden van maatwerk voor inpassing op het boerenerf en omliggende percelen, afgestemd op bodem, waterhuishouding en landschappelijke context, op dit punt bestaat er een sterke relatie met de Landschapskoers;
 - › het faciliteren van pilots en kennisuitwisseling tussen boeren, onderzoekers en gebiedspartijen;
 - › het verkennen van koppelkansen met klimaatadaptatie, biodiversiteit en sociale functies.

De partners in deze actielijn zijn: de provincie Groningen, terreinbeheerders, de recreatiesector, natuurorganisaties, lokale ondernemers en gemeentelijke afdelingen zoals Wonen, Erfgoed, VTH, Ruimtelijke Economie en Economische Zaken.

De Provinciale Omgevingsverordening van Groningen hanteert een zonneladder als leidraad voor de plaatsing van zonneparken. Deze ladder geeft prioriteit aan locaties als daken, stedelijk gebied en terreinen met een andere primaire functie dan landbouw. Landbouwgrond komt pas als laatste in aanmerking. Dit betekent dat zonneparken op landbouwgrond alleen mogelijk zijn wanneer andere opties niet beschikbaar of onvoldoende zijn en dat zorgvuldig ruimtegebruik vooropstaat.

De Provinciale Omgevingsverordening van Groningen staat grootschalige windenergie toe binnen aangewezen concentratiegebieden zoals de Eemshaven, Delfzijl en langs de N33. Buiten deze zones, waar veel landbouwgrond is gelegen, is plaatsing van grote windturbines in principe niet toegestaan. Kleinschalige windmolens kunnen onder voorwaarden wel worden gerealiseerd in het buitengebied, afhankelijk van gemeentelijk beleid en ruimtelijke inpassing.

ACTIELIJN 5**Variatie in gewassen**

Variatie in gewassen of teeltdiversificatie betekent dat boeren verschillende soorten gewassen verbouwen in plaats van zich te richten op één of enkele soorten. Door meer variatie in het landgebruik ontstaat er een robuuster landbouwsysteem dat beter bestand is tegen ziekten, plagen en extreme weersomstandigheden. Het draagt ook bij aan de bodemgezondheid, biodiversiteit, economische veerkracht voor boeren en het sluit aan bij maatschappelijke opgaven zoals eiwittransitie en biobased bouwen.

De focus ligt op drie categorieën:

- **eiwitgewassen voor humane consumptie;**
- **vezelgewassen voor bouw en industrie en natte teelten;**
- **alternatieve en aanvullende gewassen.**

Eiwitgewassen voor humane consumptie: de gemeente Groningen stimuleert de teelt van peulvruchten zoals veldbonen, lupine, bonen, erwten en soja als onderdeel van de eiwittransitie. Deze gewassen dragen bij aan de bodemgezondheid en verminderen de afhankelijkheid van kunstmest. De focus ligt op toepassingen voor menselijke consumptie.

In 2024 is in Thesinge en Garmerwolde een pilot gestart waarbij akkerbouwers experimenteerden met nieuwe eiwitrijke gewassen. In 2025 is deze pilot voortgezet en verder uitgebreid naar andere gewassen. De gemeente heeft deze pilot ondersteund en op basis van de opgedane ervaringen worden vervolgprojecten verkend.

Om (verdere) opschaling te kunnen bereiken onderzoekt de gemeente of er mogelijkheden zijn voor structurele ondersteuning, zoals tijdelijke subsidies, garantiefondsen en samenwerkingen met onderwijs en ketenpartners. De inzet sluit aan bij het convenant *Gezond Eten uit de Omgeving* en draagt bij aan een duurzamer voedselsysteem.

Vezelteelt voor bouw en industrie: de teelt van vezelgewassen, zoals hennep, vlas en natte teelten bieden ecologische én economische kansen binnen de transitie naar toekomstbestendige landbouw. Deze gewassen verbeteren de bodem, slaan CO₂ op en vragen weinig externe input. Tegelijkertijd leveren ze duurzame grondstoffen voor de bouw- en textielsector.

De genoemde natte teelten, zoals lisdodde en riet, hebben een bijzondere rol. Deze gewassen zijn geschikt voor toepassing in de bouw en industrie en bieden een oplossing voor veengebieden waar het waterpeil omhoog moet vanwege veenoxidatie. Natte teelten combineren klimaatadaptatie met circulaire productie en zijn kansrijk in gebieden met wateropgaven.

Door ketens op te bouwen met boeren, verwerkers, bouwbedrijven en architecten ontstaat er een regionale circulaire economie waarin landbouw een actieve rol speelt. Dit biedt perspectief voor boeren, versterkt de maatschappelijke relevantie van landbouw en draagt bij aan lokale circulaire ambities, bijvoorbeeld via woningbouwprojecten.

Alternatieve en aanvullende gewassen: om de landbouw in Groningen toekomstbestendig te maken, wordt ingezet op teeltdifferentiatie en ecologische balans. Dit houdt in dat er een verschuiving plaatsvindt van intensieve teelt naar een diverser landbouwsysteem, waarin meer ruimte is voor groenteteelt en de verbouw van andere gewassen die bedoeld zijn voor humane consumptie (zoals kruiden en nicheproducten).

Deze verbreding draagt bij aan de biodiversiteit, bodemgezondheid en klimaatbestendigheid. Bovendien versterkt het de verbinding tussen Stad en Ommeland. Door te produceren voor korte ketens ontstaan er nieuwe afzetmogelijkheden en verdienmodellen voor boeren, terwijl de ecologische voetafdruk van de voedselproductie afneemt.

De inzet op alternatieve gewassen sluit aan bij kringloopprincipes en draagt bij aan een landbouw die in balans is met de natuur, het klimaat en de samenleving.

Overigens geldt dat niet alle gewassen overal mogelijk zijn. Veel hangt af van de bodem- en watercondities. In de bijlage is een bodemkaart opgenomen om de variatie van het Groningse landschap (van hoog, droog en zanderig naar laag, nat en venig) te illustreren. Variatie van gewassen vraagt om afstemming met de ondernemers over wat waar mogelijk is, uitgaande van de lokale omstandigheden.

Stappen binnen deze actielijn:

- Het opzetten van pilotprojecten en teeltondersteuning door:
 - › het initiëren en/of ondersteunen van pilotprojecten met alternatieve gewassen (zoals de veldboon, lupine, hennep, vlas, lisdodde), afgestemd op bodemtype, gebiedskenmerken en agrarisch potentieel;
 - › te zoeken naar geschikte locaties en samenwerkingspartners voor kleinschalige teelt en demonstratie;
 - › natuurinclusieve teeltwijzen, inclusief landschapselementen en ecologisch slootbeheer, te ondersteunen;
 - › mogelijkheden voor structurele overbruggingsmiddelen te onderzoeken (zoals tijdelijke subsidies, garantiefondsen en de koppeling met partners).
- Kennisontwikkeling en verbinding leggen met het onderwijs door:
 - › het versterken van de link met het beroepsonderwijs, onder andere via compensatie voor grondeigenaren die grond beschikbaar stellen voor praktijkleren en experimenten met alternatieve teelten;

- › samen te werken met Terra en andere onderwijsinstellingen op het vlak van kennisdeling en curriculumontwikkeling (denk aan teeltkennis van granen, eiwit- en vezelgewassen);
 - › pilots aan monitoring en onderzoek te koppelen, bijvoorbeeld via circulaire initiatieven en kennisplatforms;
 - › een verbinding te leggen met het Masterplan Campussen (Economische Agenda Nij Begun) voor kennis- en innovatie-programma's.
- Ketenontwikkeling en het vergroten van de afzet door:
 - › het verkennen en versterken van ketensamenwerking met lokale verwerkers, cateraars, bouwbedrijven en biobased producenten;
 - › het ondersteunen van productontwikkeling en markttoegang, bijvoorbeeld via het convenant *Gezond Eten uit de Omgeving* en initiatieven als Fascinating;
 - › afzetmogelijkheden binnen regionale bouwprojecten te onderzoeken, onder andere via gemeentelijke aanbestedingen en circulaire bouwinitiatieven.

De partners in deze actielijn zijn: boeren en agrarische collectieven, verwerkers en afnemers, onderwijsinstellingen, innovatie- en onderzoeksnetwerken, Fascinating, maatschappelijke organisaties, provincie en gemeenten.

5»

GOVERNANCE & SAMENWERKING

A close-up photograph of a butterfly with orange, black, and white wings perched on a lavender flower. In the background, a bumblebee is also visible on another lavender flower. The scene is set against a soft-focus green background.

Een toekomstbestendige landbouw vraagt om een stevige en goed afgestemde governance. De gemeente Groningen neemt daarbij een coördinerende rol op zich, met het programma Leefkwaliteit als centrale regisseur. Binnen de gemeentelijke organisatie vindt afstemming plaats met relevante programma's die vallen onder de directie Stadsontwikkeling en met andere directies zoals Stadsbeheer en Economische Zaken.

Om de samenhang en voortgang te waarborgen, wordt ingezet op periodiek overleg met interne en externe stakeholders.

De uitvoeringsagenda is stevig verankerd in regionale en landelijke netwerken, waaronder:

- TLG (Toekomst Landelijk Gebied) met uitwerking van gebiedsprocessen en projecten;
- AgroAgenda Noord-Nederland (voor regionale afstemming en innovatie);
- Provinciaal Netwerk Landelijk Gebied (bestuurlijk overleg) en Ambtelijk Netwerk Landelijk Gebied (voor provinciale en nationale netwerken met betrekking tot thema's die spelen in het landelijk gebied);
- Fascinating (voor kennisontwikkeling en innovatie in de eiwit- en landbouwtransitie).

Daarnaast wordt actief ingezet op het versterken van samenwerkingen met onder andere:

Onderwijs- en kennisinstellingen

- De gemeente wil met DCTerra samenwerken op het vlak van alternatieve teelten, waarbij boeren en andere grondeigenaren grond beschikbaar stellen voor onderwijsdoeleinden. Dit draagt bij aan praktijkgericht leren en het opleiden van boeren van de toekomst.
- We willen initiatieven als agro-ecologisch tuinieren en avondcolleges vanuit de actielijn *Versterken van de korte keten* ondersteunen.
- De gemeente wil de onderlinge verbinding met onderzoek en kennisinstellingen versterken.

Collectieven, boerenorganisaties en netwerken

- De gemeente wil onderlinge afstemming realiseren met boerenbelangenbehartigers als LTO en lokale samenwerkingen (waaronder de Groene Ondernemers Haren) en agrarische collectieven als BoerenNatuur Midden-Groningen en Groningen-West.
- Samen met regionale partners willen we onderzoeken of het wenselijk en haalbaar is om als regio te ontwikkelen richting een Bioregio. Een Bioregio is een gebied waarin ecologische, sociale en economische processen zoveel mogelijk in balans zijn en lokaal

met elkaar worden verbonden. Denk aan korte ketens, circulaire landbouw, regionale eiwitproductie en samenwerking tussen Stad en Ommeland. Het concept biedt aanknopingspunten voor een integrale benadering van voedsel, landschap, economie en gemeenschap. Door deze verkenning kunnen we bepalen of het Bioregio-model past bij onze ambities en gebiedskenmerken en welke stappen nodig zijn om daartoe te komen.

Natuurorganisaties en terreinbeherende organisaties

- Op dit vlak wil de gemeente verkennen welke mogelijkheden er zijn om samen te werken als het gaat over het aanjagen van de verduurzaming van de landbouw (bijvoorbeeld via pachtbeleid), het beschikbaar stellen van vastgoed voor korte keten-initiatieven, kennisdeling en het uitvoeren van pilots.

Intergemeentelijke samenwerking

- Via de VNG en VGG (Vereniging Groninger Gemeenten) (of in kleinere verbanden) wordt samen met andere gemeenten gewerkt aan beleidsafstemming, lobby en kennisuitwisseling. Dit kan zowel betrekking hebben op overkoepelende thema's als op specifieke onderwerpen als korte ketens, agroforestry of reductie van chemie.

Gebiedsgerichte en inhoudelijke samenwerking

- Binnen het Nationaal Park Drentsche Aa werken verschillende partijen, waaronder de gemeente Groningen, samen aan een gezonde bodem, een klimaatrobuust water- en natuursysteem en verdienmodellen die haalbaar zijn voor boeren. Daarbij is aandacht voor een rendabele bedrijfsvoering en voor waarden zoals landschap, biodiversiteit en water.
- We richten een gemeentelijk kernteam Toekomstbestendige Landbouw op, waarin vertegenwoordigers zitten uit gebiedsteams en de gemeentelijke afdelingen Ruimtelijke Economie, Economische Zaken, planologie en omgevingsvisie. Dit team komt ieder kwartaal bijeen om op gemeente- en gebieds-niveau uit te wisselen over bredere thema's op het gebied van toekomstbestendige landbouw.

Met deze bestuursstructuur en samenwerkingsverbanden borgt de gemeente Groningen een integrale, gebiedsgerichte en toekomst-gerichte aanpak van het landbouwbeleid.

6»

PRIORITERING & EVALUATIE

De uitvoeringsagenda bevat een veelheid aan acties die bijdragen aan de ambities van de gemeente. Gezien de omvang en diversiteit van deze acties is het noodzakelijk om te kiezen voor een spreiding over een looptijd van vijf jaar. Dit betekent dat we prioriteiten moeten stellen: sommige acties vragen om directe uitvoering, terwijl andere op een later moment kunnen worden opgepakt. Tegelijkertijd is flexibiliteit essentieel. De stad en het landelijk gebied zijn voortdurend in beweging en nieuwe ontwikkelingen kunnen aanleiding geven om de volgorde of inhoud van acties aan te passen.

Binnen het meerjarenprogramma worden jaarlijks specifieke acties en doelstellingen uitgewerkt per actielijn. Deze jaarlijkse uitwerking maakt het mogelijk om flexibel in te spelen op actuele ontwikkelingen en voortschrijdend inzicht. De acties worden opgenomen in het programma en vormen de basis voor uitvoering en monitoring.

Flexibiliteit

De uitvoeringsagenda moet voldoende flexibiliteit bevatten om bij te kunnen stellen op basis van ontwikkelingen in de praktijk, met name op regionale schaal. In het landelijk gebied doen zich vaak nieuwe initiatieven voor, bijvoorbeeld vanuit boeren of lokale samenwerkingsverbanden. Deze initiatieven kunnen waardevolle kansen bieden voor gebiedsgerichte oplossingen, maar vragen om een responsieve houding van de gemeente.

Daarnaast is het beleidslandschap rondom landbouw, natuur en ruimtelijke ordening sterk in beweging. Nieuwe wet- en regelgeving, beleidswijzigingen vanuit het Rijk en maatschappelijke discussies over bijvoorbeeld stikstof, bodemkwaliteit, dierenwelzijn en voedselproductie zorgen ervoor dat de context waarin wij werken continu verandert.

Als gemeente moeten we flexibel genoeg zijn om mee te bewegen met wat er speelt. Daarom is het noodzakelijk dat de uitvoeringsagenda niet in beton gegoten is. Juist door ruimte te bewaren voor bijstelling kunnen we inspelen op actuele

ontwikkelingen, samenwerken met regionale partners en bijdragen aan een toekomstbestendig landelijk gebied. Dit vraagt om een adaptieve aanpak, waarbij monitoring, evaluatie en afstemming met stakeholders centraal staan.

Prioritering binnen de uitvoeringsagenda

Binnen de uitvoeringsagenda wordt nadrukkelijk prioriteit gegeven aan de actielijn *Versterken van de korte keten*. Deze actielijn fungeert als een belangrijke motor voor meerdere verwante thema's zoals voedseltransitie, regionale samenwerking, de verduurzaming van productie en de versterking van de relatie tussen boer en burger. Door hierop in te zetten kunnen we op een integrale manier bijdragen aan zowel economische als ecologische doelen en tegelijkertijd het bewustzijn over voedsel en landschap vergroten.

Daarnaast is de reductie van chemische middelen een urgente opgave. Het terugdringen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen draagt direct bij aan de verbetering van bodem- en waterkwaliteit, biodiversiteit en volksgezondheid. Deze reductie sluit aan bij landelijke en Europese ambities en vraagt om een combinatie van regelgeving, stimulering van alternatieven en kennisdeling.

Ook de eiwittransitie krijgt een duidelijke plek binnen de prioritering. De verschuiving van dierlijke naar plantaardige en alternatieve eiwitbronnen is cruciaal voor het realiseren van een duurzamer voedselsysteem. Dit draagt bij aan het verminderen van de ecologische

voetafdruk van voedselproductie, het verbeteren van dierenwelzijn en het versterken van regionale ketens. Door hier actief op in te zetten, sluiten we aan bij nationale en internationale ambities en stimuleren we innovatie en bewustwording bij producenten én consumenten.

Tot slot krijgt het stimuleren van extensivering en diversificatie een duidelijke plek binnen de prioritering. Door boeren te ondersteunen in het verbreden van hun bedrijfsvoering (bijvoorbeeld richting natuurbeheer, agroforestry, korte ketens of recreatie) bieden we positieve toekomstperspectieven die niet alleen bijdragen aan het verdienvermogen van de boer, maar ook aan de leefbaarheid van het landelijk gebied en de gezondheid van onze leefomgeving. Deze transitie vraagt om maatwerk, samenwerking en een lange adem, maar is essentieel voor een landbouw die toekomstbestendig is voor de boer, de omgeving én de aarde.

Evaluatie en vervolg

Om te waarborgen dat de uitvoeringsagenda effectief blijft en aansluit bij de actuele opgaven, voeren we richting het einde van de looptijd een evaluatie uit. Deze evaluatie biedt inzicht in wat er al is gerealiseerd, waar eventuele bijsturing nodig is en welke lessen we kunnen meenemen. Op basis daarvan stellen we een nieuwe uitvoeringsagenda op, die voortbouwt op de ervaringen en resultaten van deze huidige uitvoeringsagenda.

7»

FINANCIËN

Voor de uitvoering in het landelijk gebied is incidenteel budget beschikbaar vanuit het knelpunt *Voedsel en Landelijk Gebied*. Dit betreft een bedrag van circa €250.000⁵, beschikbaar gesteld voor het jaar 2026.

Daarnaast zijn er middelen uit de uitvoeringsagenda Circulaire Economie. Deze kunnen worden ingezet voor de actielijnen *Versterken van de korte keten* en *Werken aan gesloten kringlopen*.

Gezien het incidentele karakter van deze middelen, richten we ons in de eerste twee jaren van de uitvoeringsagenda op activiteiten die bijdragen aan kennisopbouw en verkenning. Dit omvat onder andere:

- het opzetten van pilotprojecten;
- het intern (projectmanagementpool) en extern inwinnen van kennis en advies;
- het verlenen van subsidies;
- het uitvoeren van onderzoek;
- het monitoren van de impact van ons beleid;
- communicatie richting stakeholders.

Daarnaast wordt in alle actielijnen ingezet op het verkennen en aanjagen van structurele financiering, met als doel de transitie naar een toekomstbestendige landbouw duurzaam te kunnen borgen binnen het beleid van de gemeente Groningen.

Voor 2026 zijn de activiteiten gedekt vanuit budget dat incidenteel is toegekend op de begroting. Om deze door te zetten is in de meeste gevallen nieuw budget nodig, zie de **rode getallen**. Vanaf 2028 worden de te investeren bedragen minder concreet. Dit komt enerzijds door de gewenste flexibiliteit in de gemeentelijke inzet op dit thema.

Anderzijds komt het doordat de beschikbare middelen voor het beleid omtrent voedsel en landelijk gebied tot dusverre incidenteel van aard was. De **grijsgekleurde bedragen** zijn *met potlood*, dat wil zeggen: onzekerder. Waar mogelijk en nodig schrijven we Europese subsidies aan en dienen we plannen in voor andere subsidies, waaronder Nij Begun. Tevens werken we samen (ook financieel) met andere programma's en directies binnen de gemeente en met onder andere de provincie.

⁵ In totaal betreft het een incidenteel budget van € 500.000 voor Voedsel en Landelijk Gebied tezamen, waarmee enigszins flexibel kan worden omgegaan in de exacte verdeling.

Budget (in euro's x 1.000)

	2026	2027	2028	2029	2030
Korte keten					
Versterken van samenwerking via het Convenant Gezond Eten uit de Omgeving	35 (ook deelsCE)	30	20	15	10
Verkennen en ondersteunen van ruimtelijke en logistieke oplossingen	10	20	20	10	10
Verhogen van gemeentelijke inkoop van lokale producten	5				
Werken aan gesloten kringlopen					
Pilotprojecten met compostering en verwerking van reststromen	10 (CE)	10	15	15	15
Verkenning van stedelijke kringlopen en circulaire initiatieven	5 (CE)	5	10	10	10
Beleidsontwikkeling rond mestverwerking	10				
Reductie van chemische middelen					
Stimuleren van biologische en andere duurzame landbouwwormen	15	10	10	10	10
(Voortzetten van) deelname aan programma's zoals 1001ha	5	5	2	2	2
Verkenning van regulerende beleidsmaatregelen	10	10			
Gezamenlijke lobby en belangenbehartiging	5	5			

	2026	2027	2028	2029	2030
Functiecombinatie in het buitengebied					
Stimuleren van multifunctionele landbouw	5	5	5	5	5
Kleinschalig wonen op/bij het erf i.c.m. nieuwe natuur	5	10	10	5	5
Maatwerk voor agroforestry en erfdiversificatie	5	10	10	5	5
Natuur- en wateropgaven	10	10	15	20	20
Variatie in gewassen					
Pilotprojecten en teeltondersteuning	15	15	15	15	10
Kennisontwikkeling en onderwijs	5	5	5	5	5
Ketenontwikkeling en afzet	10	5	4	3	2
Samenwerken					
Fascinating detachering	18	20	20	20	20
Algemeen	10	10	10	10	10
Algemeen					
Communicatie	10	10	5	5	5
Monitoring	15	10	5	5	

- Voedsel en Landelijk Gebied
- Circulaire Economie

BIJLAGEN

Begrippenlijst

Begrip	Betekenis
Regeneratieve landbouw	Een landbouwvorm die gericht is op het herstellen en versterken van natuurlijke ecosystemen, en zo dus een positieve impact heeft op het milieu. Er wordt onder andere ingezet op bodemverbetering, herstel van de biodiversiteit, waterbeheer en koolstofopslag.
Kringlooplandbouw	Landbouw waarbij grondstoffen en reststromen zoveel mogelijk worden hergebruikt binnen het landbouwsysteem. Binnen deze vorm draait het om efficiënt aanwenden van natuurlijke hulpbronnen en het sluiten van kringlopen van nutriënten, water en energie.
Biologische landbouw	Een landbouwsysteem dat werkt zonder kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen en waarbij aandacht is voor dierenwelzijn, biodiversiteit en natuurlijke processen. De productie is gecertificeerd volgens Europese regelgeving.
Natuurinclusieve landbouw	Landbouw die actief rekening houdt met en bijdraagt aan de natuur. Dit gebeurt bijvoorbeeld door het behoud van landschapselementen, het stimuleren van biodiversiteit en het beperken van milieubelasting.
Precisielandbouw	Een vorm van landbouw waarbij technologie en data worden ingezet om agrarische processen zo nauwkeurig mogelijk af te stemmen op de specifieke omstandigheden van een perceel, gewas of dier. Het doel is om efficiënter te produceren, kosten te verlagen, opbrengsten te verhogen en de impact op het milieu te minimaliseren. Dit heeft vaak betrekking op de reductie van het gebruik van bestrijdingsmiddelen en (kunst)mest.
Extensieve landbouw	Een landbouwsysteem waarbij relatief weinig externe input (zoals kunstmest, bestrijdingsmiddelen of arbeid) per hectare wordt gebruikt. De productie is vaak lager per oppervlakte-eenheid, maar er is meer ruimte voor natuur, biodiversiteit en dierenwelzijn.
Veenoxidatie	Het proces waarbij veengrond oxideert (vergaat) door verlaging van het waterpeil. Daardoor komt CO ₂ vrij en treedt bodemdaling op. Dit is een belangrijk milieuprobleem in veengebieden.
Waterberging	Het tijdelijk opslaan van water in een gebied om wateroverlast te voorkomen en droogte tegen te gaan. Waterberging kan plaatsvinden in sloten, meren, bekkens of op landbouwgrond.
Eiwittransitie	De verschuiving van dierlijke naar plantaardige eiwitbronnen in voeding en de landbouw. Dit draagt bij aan duurzaamheid, gezondheid en een verlaging van de ecologische voetafdruk.
Cultuurgrond	Grond die in gebruik is voor landbouw, tuinbouw of bosbouw. Het omvat akkers, weilanden en andere productieve gronden die door mensen worden beheerd en bewerkt.
Groenblauwe diensten	Werkzaamheden of maatregelen die boeren uitvoeren ten behoeve van de natuur, waterbeheer, het landschap en het klimaat. Denk bijvoorbeeld aan het beheren van akkerranden, het ecologisch schonen van sloten, het behoud van houtwallen of het verbeteren van de bodemkwaliteit.

Samenvatting van de landbouwsituatie in de gemeente Groningen (2020–2024)

Een groot gedeelte van het landelijk gebied in onze gemeente wordt gebruikt voor agrarische doeleinden: circa 37% van de totale oppervlakte.

De ruim 7.000 hectare cultuurgrond in de gemeente wordt gebruikt voor voornamelijk grasland, groenvoedergewassen en akkerbouw. Een klein gedeelte van de oppervlakte wordt gebruikt voor tuinbouw. De landbouw in de gemeente Groningen liet tussen 2020 en 2024 een dynamisch beeld zien, met verschuivingen in grondgebruik, gewasdiversiteit en dierhouderij.

In de tabellen hieronder wordt de data weergegeven van de situatie in 2020 en 2024. Deze data zijn afkomstig van het CBS.

Bedrijven en grondgebruik

Het aantal landbouwbedrijven daalde van 128 in 2020 naar 120 in 2024. De hoeveelheid oppervlakte cultuurgrond bleef echter stabiel (er was een zeer lichte stijging op te merken), wat aangeeft dat er meer oppervlakte is per landbouwbedrijf.

	2020	2024
Landbouwbedrijven (totaal aantal)	128	120
Oppervlakte cultuurgrond (hectare)	6995	7009

	2020	2024
Grasland en groenvoedergewassen (hectare)	6291	6150
Akkerbouw (hectare)	671	826
Tuinbouw (hectare)	35	52

Grasland en groenvoedergewassen

Grasland en groenvoedergewassen vormen de basis voor rundvee- en melkveehouderijen. Grasland is in te delen in blijvend grasland, natuurlijk grasland, tijdelijk grasland en groenvoedergewassen. Het grasland in de gemeente Groningen bestaat voor het overgrote deel uit blijvend grasland. Deze grote en stabiele omvang aan grasland wijst op een stabiele veehouderijsector.

	2020	2024
Blijvend grasland (hectare)	5167	4864
Natuurlijk grasland (hectare)	540	472
Tijdelijk grasland (hectare)	267	343
Groenvoedergewassen (hectare)	317	471

Akkerbouw

Akkerbouwgrond betreft cultuurgrond die wordt gebruikt voor de teelt van akkerbouwgewassen. Het gaat om een breed scala aan gewassen die meestal in de volle grond worden geteeld en vaak bestemd zijn voor industriële verwerking of diervoer. Akkerbouwgrond is in te delen in meerdere subcategorieën zoals granen, aardappelen en suikerbieten.

In de data voor de gemeente Groningen (2020-2024) zien we dat akkerbouwgrond vooral wordt ingezet voor granen, suikerbieten en in toenemende mate voor handelsgewassen en akkerbouwgroenten. De oppervlakte braakliggende grond is eveneens sterk toegenomen. Ook is te zien dat er, op kleine schaal, wordt geëxperimenteerd met de productie van peulvruchten.

	2020	2024
Granen (hectare)	472	441
Suikerbieten (hectare)	79	110
Aardappelen (hectare)	26	40
Handelsgewas (zoals koolzaad, vlas en hennep) (hectare)	16	29
Akkerbouwgroenten (hectare)	0	23
Peulvruchten (hectare)	5	21
Overige akkerbouwgewassen (hectare)	58	2
Braakliggende grond (hectare)	15	161

Tuinbouw

Tuinbouw omvat de teelt van gewassen die vaak direct voor de markt worden geproduceerd. De categorie kan worden onderverdeeld in tuinbouw op de open grond en tuinbouw onder glas. Tuinbouw is vaak intensief en gericht op nichemarkten of directe verkoop. In Groningen is deze sector kleinschalig, maar er is ruimte voor verbreding en voor stadslandbouw.

	2020	2024
Tuinbouw op de open grond (hectare)	33	32
Tuinbouw onder glas (hectare)	2	20

Dierhouderij

Uit data blijkt dat er in gemeente Groningen een stabiele veehouderijsector aanwezig is (zoals in de paragraaf over grasland reeds is aangegeven). Datzelfde beeld valt op te merken wanneer er gekeken wordt naar het aantal dieren binnen de gemeente. De hoeveelheid rundvee (waaronder melk- en kalfkoeien) is stabiel. Er zijn wel fluctuaties waarneembaar in de hoeveelheid schapen en kippen.

	2020	2024
	Aantal dieren	Aantal dieren
Rundvee (totaal aantal)	12.813	12.734
- Melk- en kalfkoeien	7.363	7.197
- Jongvee voor melkproductie	4.376	4.583
- Jongvee voor vleesproductie	717	582
- Stieren (≥2 jaar)	49	46
Schapen	4.346	3.201
Geiten	167	182
Varkens	2	9
Kippen	99.239	138.053

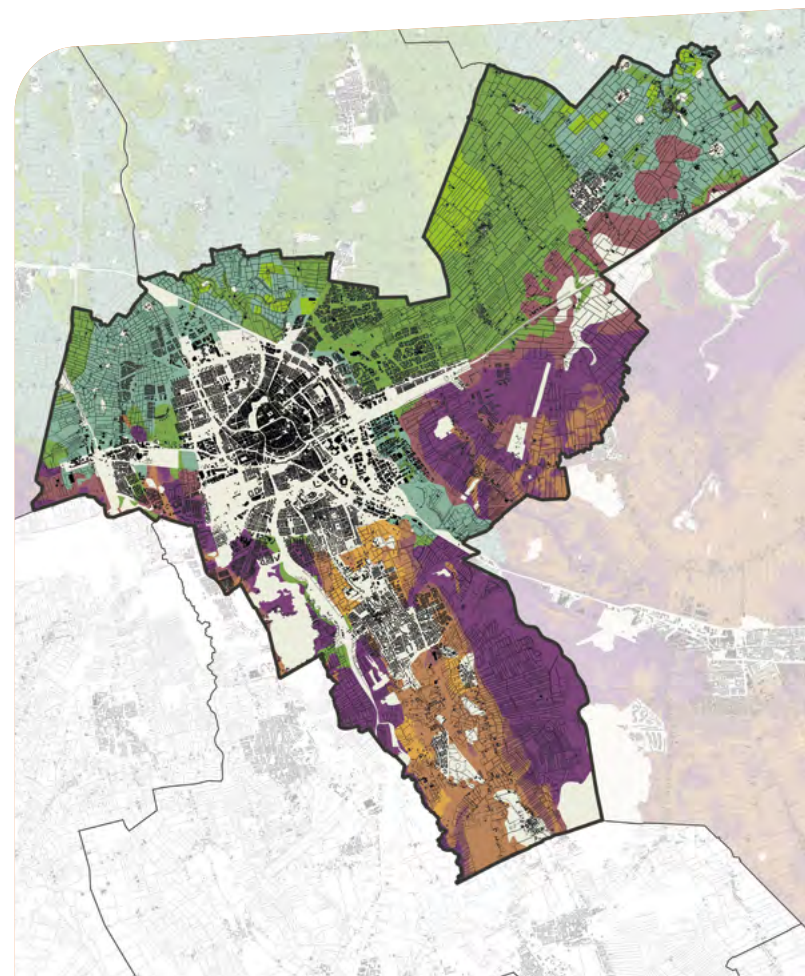
Bron: StatLine - Landbouw; gewassen, dieren en grondgebruik naar gemeente

Bodemkaart

Groningen heeft een rijk palet aan verschillende bodems, bestaande uit zand, veen en klei. Binnen ieder bodemtype zijn er ook weer lokale verschillen, met bijvoorbeeld ondoorlatende keileemlagen in de zandgronden of variatie in hoger gelegen vruchtbare kleigronden en lager gelegen, kalkarme 'knipkleigronden'. Bodemtype, reliëf en wateromstandigheden zijn zeer bepalend voor het landbouwtype en de gewaskeuze.

Bodemkaart, excl stad

- Kalkloos zand
- Humuspodzel
- Moerig zand
- Veen
- Kalkhoudende klei
- Kalkarme klei
- Knippige klei

Convenant Gezond Eten uit de Omgeving

Convenant Gezond Eten uit de Omgeving

23 juni 2025, Groningen

Inleiding Convenant Gezond Eten uit de Omgeving

De provincie Groningen, de gemeente Groningen en Fascinating zijn met elkaar in gesprek gegaan om de productie en consumptie van voedsel uit de regio meer bij elkaar te brengen. Het afgelopen jaar heeft eerst in het teken gestaan van inventariseren van initiatieven en mogelijkheden. Dit heeft geleid tot een bijeenkomst over Blue Zone in "De Week van Ons Eten", waarna er in november 2024 gesprekken zijn gevoerd met en tussen boeren, verwerkers, restauranthouders, supermarkten en andere afnemers. Uit deze bijeenkomsten is de wens ontstaan om daadwerkelijk aan de slag te gaan met de regionale keten en concreet zaken op te pakken.

Het doel is om een regionale keten te vormen, waar het verdienvermogen in balans is en samenwerken voorop staat. Hierdoor wordt er bijgedragen aan een duurzaam gezondheids- en welzijnsniveau van inwoners van de provincie Groningen.

Uit de verkenning bleek dat vooral een stabiele vraag en afname van regionale producten belangrijk is om de keten op te zetten en te behouden. Afname zorgt voor ontwikkeling van aanbod. We willen hierin voorzien door als eerste stap de grotere zorg- en (semi)publieke afnemers samen te brengen, om gezamenlijk een statement te maken via hun inkoopkracht. Deze afnemers hebben een belang bij hoogwaardige voeding, vanuit hun primair proces (zorg) en/of willen het goede voorbeeld geven als (semi)overheidsorganisatie. Het is uitdrukkelijk niet de bedoeling om gezamenlijk in te kopen, maar om gezamenlijk een kwalitatieve ondergrens te bepalen.

Wat is de regionale keten:

De regio definiëren we als de drie noordelijke provincies, waar de nadruk ligt op de provincie Groningen. De basis van de keten (de grondstof) moet uit de regio komen, net zoals de afname/consumptie. Ingrediënten komen hoofdzakelijk uit de regio, liefst 100% (voor producten die regionaal geteeld kunnen worden). De economische activiteit kan van kleinschalig tot professioneel zijn.

Voor de drie initiatiefnemers is het belangrijk om het platteland meer met de stad te verbinden en meer economische activiteit in Groningen te stimuleren. Inzetten op meer gezonde voeding door gezonde producten van een gezonde bodem geeft een impuls aan de economie en is de basis voor een toekomstbestendige bedrijfsvoering. De gezonde voeding heeft een juiste nutritionele waarde en er is balans tussen producten van plantaardige en van dierlijke oorsprong.

Een regionale keten opzetten is belangrijk omdat we zien dat dit een economische impuls in de regio kan geven omdat productie, verwerking en consumptie in de regio blijven. Een regionale keten maakt het makkelijker om gesprekken te voeren en alle ketenpartijen passend te belonen voor hun activiteiten. Ook is de herkomst van het product bekend en beter traceerbaar. De producten worden geteeld en geproduceerd conform de Nederlandse wet- en regelgeving. Voedselzekerheid is in de huidige tijd ook een belangrijk thema. Door regionaal te telen is er minder afhankelijkheid van wereldwijde logistieke verstoringen, politieke onrust en natuurrampen en is de beschikbaarheid van voldoende, veilig en gezond voedsel beter geborgd.

Belang van het samenwerken in een convenant

Het belang van het samen uitspreken van de intentie om bij de inkoop in te zetten op gezonde voedingsproducten uit de regio laat zien dat de regio Groningen voorop wil lopen. Het convenant is een middel om zowel in- als extern het gesprek over gezonde regionale voeding te voeren. Maar ook over de wijze van productie en de impact daarvan op de omgeving.

Overwegingen:

1. De Convenantpartners zijn belangrijke noordelijke organisaties.
2. De Convenantpartners gaan zich inzetten op de thema's gezondheid, duurzaamheid en economie in relatie tot voeding en voedingsproducten uit de regio. De noordelijke provincies worden gezien als de regio.
3. De Convenantpartners zijn vanuit hun inkoopbeleid verantwoordelijk voor betrokken partijen in een productieketen en nemen verantwoordelijkheid voor goede omstandigheden voor mens, natuur en milieu.
4. Een korte voedselketen, binnen de context van dit convenant, is een toeleveringsketen binnen de drie Noordelijke provincies (de regio) met een beperkt aantal marktdeelnemers die samenwerken aan lokale economische ontwikkeling en sterke geografische en sociale relaties. De voedselketen is herkenbaar voor de consument en alle partijen leveren aantoonbaar een bijdrage aan gezondheid, eerlijke verdeling van vergoeding voor risico's en duurzaamheid in Noord-Nederland.
5. Gezonde voedingsproducten hebben de juiste nutritionele waarden en er is balans tussen plantaardige en dierlijke oorsprong. De productie vanuit de primaire sector vindt plaats op een toekomstbestendige wijze met oog voor de omgeving, bodem en waterkwaliteit.
6. De regio beschikt over een aanzienlijk potentieel aan bedrijven die producten kunnen leveren binnen een korte keten aan de Convenantpartners. Bij voorkeur zijn de geleverde producten afkomstig uit de regio, waarbij de basis grondstoffen lokaal worden geteeld, verwerkt en geproduceerd.
7. De Convenantpartners gebruiken hun inkoopkracht om de vraag te stimuleren naar onder de punten 5 en 6 genoemde waarden en geven daarmee het goede voorbeeld.
8. Het Convenant staat na ondertekening open voor andere organisaties die de doelstellingen onderschrijven en willen participeren. Deze organisaties kunnen als Convenantpartner of als Steunpartner ondertekenen.
9. Het Convenant is geïnitieerd vanuit provincie Groningen, gemeente Groningen en Fascinating (Stichting ISPT-AFT) met als doel de brede welvaart en economie voor de inwoners en agrarische ondernemers van de provincie Groningen in het bijzonder en van de Noordelijke provincies te stimuleren.

Partijen leggen hun onderlinge afspraken en verplichtingen met betrekking tot het realiseren van het inkopen van gezonde voeding uit de regio vast in dit Convenant dat komt te luiden als volgt:

Afspraken:

De Convenantpartners verplichten zich ieder tot:

- a. Voor de bedrijfsvoering van de eigen organisatie:
 - Het goede voorbeeld te geven.
 - Maximale inzet op regionale en gezonde producten bij inkopen van voedings-middelen voor medewerkers.
- b. In relatie met het primair proces
 - Het goede voorbeeld te geven.
 - Maximale inzet om regionale en/of gezonde producten ter beschikking te stellen aan bezoekers, cliënten en partijen indien de Convenantpartner via haar dienstverlening daar invloed op heeft.
- c. Het actief communiceren van de keuze voor regionale en gezonde producten.
- d. Gezamenlijk optrekken bij het oplossen van knelpunten zoals logistiek, beschikbaarheid van regionale gezonde voeding.

- e. Het voorkomen van verspillingen en actief sturen op het in evenwicht brengen van vraag en aanbod. Het inzetten voor een evenredige verdeling van risico's in de keten.
- f. Het opstellen van een persoonlijk plan met daarin vastgelegd de ambities en aanpak voor het bereiken van de doelstellingen.

Ondertekening:

- Het rechtsgeldig ondertekenen van het "Convenant Gezond Eten uit de Omgeving".
- Gezamenlijke en individuele communicatie na ondertekening van het Convenant over de doelstellingen.
- De Convenant- en Steunpartners komen overeen dat afspraken en ambities in dit convenant niet in rechte afdwingbaar zijn.

Rapportage en communicatie

De Convenantpartners communiceren actief over de eigen en gezamenlijke doelstellingen van het Convenant. De Convenantpartners rapporteren jaarlijks over de uitvoering en resultaten aan de initiatiefpartners.

Rol Steunpartners

De Steunpartners zetten zich actief in om dit convenant verder te brengen. Ze zijn bereid de Convenantpartners daar waar nodig te ondersteunen bij het maken van de keuzes die bijdragen tot het realiseren van de doelstellingen van het Convenant.

Opgemaakt op 23 juni 2025 te Groningen.

Overzicht Convenantpartners en Steunpartners (november 2025)

Convenantpartners	Steunpartners
Alfa-college	AgroAgenda Noord-Nederland
Biowad	Fascinating
Boer & Chef	Gebiedscoöperatie Zuid- en Oost-Groningen
Botmas	Ifmec
DCTerra	Koninklijke Horeca Nederland
Distrivers B.V.	LTO Noord
Espria	Natuur en Milieu Federatie Groningen
Gemeente Groningen	NOM
Gemeente Het Hogeland	Rabobank
Gemeente Westerkwartier	Regio Groningen-Assen
Hanze Hogeschool	Stichting Economische Samenwerking Noord-Nederland
Interzorg	Stichting Groninger Voedseltuinen
Maripaan Groep	Vereniging Circulair Groningen Drenthe
Martini ziekenhuis	VNO-NCW MKB Noord
Noorderpoort	
Provincie Groningen	
Rijksuniversiteit Groningen	
Universitair Medisch Centrum Groningen	
ZINN	

Colofon

Uitgever

Gemeente Groningen Strategie en Beleid
Gedempte Zuiderdiep 98
Postbus 7081
9701 JB Groningen

Datum

December 2025

Redactie

Gemeente Groningen

Fotografie

Gemeente Groningen, Groene Ondernemers Haren,
Daniek Snijder, Adobe Stock, Ronnie Zeemering

Ontwerp | layout

Dorèl Extrabold

